

CUMHURİYET DÖNEMİNDE YAYINLANAN TÜRKÇE TELİF VE TERCÜME TEFSİRLER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Müellif: Doç.Dr. Salih AKDEMİR
A.Ü. İlahiyat Fakültesi Öğr. Üyesi

1950 yılında Elazığ'da doğdu. İlk ve orta tahsilini Bursa'da tamamladı. 1968'de girdiği A.Ü.İlahiyat Fakültesinden 1972'de mezun olduktan sonra, M.E.Bakanlığınca doktora yapmak üzere Fransa'ya gönderildi. 1979 yılında A.Ü.İlahiyat Fakültesine Tefsir asistanı olarak atandı. 1983'te Doçent oldu. Halen aynı fakültede Tefsir Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

I. GENEL MÜLAHAZALAR

Vahiyle yönetilmeyen insan akli her zaman doğruyu ve gerçeği bulamaz. Bunun en büyük delili geçmişten günümüze kadar insanlık tarihidir. İnsanların ortaya koydukları sapık birtakım ideolojiler yüzünden bir çok defa yeryüzü kana bulanmamış, binlerce masum insan hayata gözlerini yummamış mıdır? Bu sapık ideolojiler hala dünyamızı tehdit etmektedirler. İşte kontrol altına alınmadığı takdirde insan denen yaratığın neler yapabileceğini herkesten iyi bilen yüce Allah onu cennetten çıkarıp dünyaya yerleştirdikten sonra da onu orada başı boş, kendi başına buyruk bırakmamış ve yeryüzünde barış ve huzurun sürmesi için gerekli olan emirlerini ona vahiy yoluyla bildirmiştir. İnsanlar kendilerine vahiy yoluyla bildirilen ilâhi emirlere boyun eğdikleri müddetçe yeryüzünde barış ve huzur hüküm sürmüştür. Ancak, Allah elçileri tarafından bildirilen ilâhi emirlere insanların büyük bir kısmının karşı çıktıkları da bir gerçektir. İnsanlık tarihi incelendiğinde görülür ki, birçok kavim kendilerine ilâhi emirleri bildiren Allah elçilerini yalanlamışlar ve hatta bazan onları öldürmekten bile çekinmemişler ve bu yüzden de Allah'ın gazabına maruz kalıp yok olmuşlardır. Ancak yüce Allah inananları her zaman felaketlerden kurtarmıştır. Hz. Adem (A.S.) dan Hz. İsa (A.S.) ya kadar olan insanlık tarihi bir bakıma Peygamberler tarihi olmuştur.

Nihayet yüce Allah son kitabı Kur'an-ı Kerim'i, on dört asır önce çölde okuma yazma bilmeyen bir kuluna, insanlığı içine düştüğü cehalet bataklığından kurtarıp, onu nura, irfana ve medeniyete ulaştırması için indirmiştir. Bu ilahi kitab kıyamete kadar bâki kalacaktır; çünkü onunla birlikte insanoğlunun artık sema ile ilişkisi kesilmiş bulunmaktadır. Ancak, bu kitab, insanların karşılaştıkları ve karşılaşılabilecekleri bütün problemleri çözebilecek bir kitaptır. İnsanların diyoruz; zira bu kitab sadece inananlara değil, bütün insanlığa seslenmektedir (1). Onun getirdiği hükümler, koyduğu esaslar mahalli olmayıp cihanşümul bir özellik arz etmektedir. Bu bakımdan, o, insanlığın karşılaştığı ve karşılaşılabileceği her türlü problemi halledecek güçtedir.

Bundan böyle bir daha ilâhi vahye mazhar olması söz konusu olamayacağına göre, insanoğluna düşen —gayet tabii ki yeryüzünde barış ve huzurun hüküm sürmesini istiyorsa— Allah'ın en son kitabını gereği gibi anlayıp ona göre amel etmektir. İlk müslümanlar ve onlardan sonra gelenler bu gerçeği gayet iyi bildikleri için, Allah'ın kitabına sımsıkı sarılmışlar ve hayatlarını ona göre düzenlemişlerdir. İşte bu sayededir ki, gerçekten çok kısa bir zamanda, dünyanın en büyük medeniyetlerinden birini gerçekleştirmişlerdir. Ancak bu parlak devir maalesef fazla uzun sürmemiştir. Zira, bilhassa Abbasiler döneminde, İslam düşünürlerinin Yunan felsefesinin tesirinde kala-

1. El-Kalem 52; Sa'd 87-88; el-Furkân 1; el-Enbiyâ 107.

rak, Kur'an-ı Kerim'den tamamen uzaklaştıklarını görüyoruz. genellikle İslam felsefesi kitablarında Abbasiler dönemi, İslam düşüncesinin en parlak dönemi olarak gösterilir. Aslında durum hiç de öyle değildir. Bu dönem, Kur'an'dan kopulduğu için belki de çöküş döneminin bir başlangıcıdır. Çünkü, Kur'an-ı Kerim'in zengin eylem felsefesi yerini Yunan'ın (indirgeyici) varlık felsefesine bırakmıştır. Böylece İslâm düşüncesi, Kur'an'dan koptuğu için, Yunan felsefesinin indirgeyici varlık felsefesi içinde bütün canlılığını yitirmiş, yok olmaya mahkum olmuştur (2). Diğer taraftan, yine Müslümanların Kur'an-ı Kerim'den kopmaları sonucu, bu dönemde taklid ruhunun da İslâm dünyasına hakim olduğunu müşahade ediyoruz. Oysa Kur'an-ı Kerim'in en çok kınadığı davranışlardan biri de taklidir. Çünkü taklid insanın hürriyetini ortadan kaldırmak ve bir bakıma Allah ile kul arasına araçlar koymaktır. Bu bakımdan taklid müslümana asla yaraşmayacak bir davranıştır. O halde müslümanın taklitten kesinlikle kaçınması icab eder.

İslâm hür düşünceye, ictihada önem verir ve hatta bunu bir ibadet sayar. Bu bakımdan, insan yanlısı bile bir sevaba nail olur. Buna rağmen, bilhassa dördüncü asırdan itibaren ictihad kapılarının kapandığını, taklid yolunun gösterildiğini görüyoruz. Hem de İslâm adına...

Artık düşünce kristalleşmiştir. Bütün meseleler, İslâm'ın ilk asırlarında müctehid imamlar tarafından çözülen meseleler, belirlenen esaslar dahilinde çözümlenecektir. Kimsenin yeni bir yorum getirmeye, ictihad yapmaya yetkisi yoktur. Yapılan bütün iş bilinenlerin tekrardan başka birşey değildir. Hatta İslâm dünyası bazan daha kötü devirler bile yaşamıştır. Zira bir dönem gelmiş, bilinenler bile bilinemez olmuştur. İşte İslâm dünyasında bir çok haşiyeye ve şerh yazılmasında bu olgu yatmaktadır. Kısacası ister tefsir, ister fıkıh, isterse kelâm sahasında olsun asırlar boyunca yapılagelen, ilk büyük alimlerin eserlerine şerhler ve haşiyeler yazmak olmuştur. Zaman zaman orijinal eser veren alimler de eksik olmamıştır. Ancak bunların değerli çalışmaları, umumi gidişatı değiştirmeye muvaffak olamamıştır. İlk asırlarda varılan çözüm yollarının, —kendi devirleri için mükemmel de olsalar—, da da sonraki devirler için yeterli olamaması gayet tabii bir şeydir. Çünkü ilk devrin ihtiyaçları ile sonraki devrin ihtiyaçları tamamen farklıdır. Yeni çözümlere ihtiyaçları vardır. İşte bu yüz-

dendir ki, Kur'an-ı Kerim, asla mahallî çözümler getirmemiş, aksine, her devir için esas alınabilecek külli kaideler vazetmeye özen göstermiştir.

İslâm medeniyeti sayesinde, batmış olduğu cehalet bataklığından kurtulan Batı dünyası, hızla gelişip güçlenirken, İslâm dünyası gerilemeye başlamış ve kısa bir müddet içinde batının tahakkümü altına girmiştir.

Kanaatimizce, İslâm dünyasının geri kalmasının en önemli sebebi, taklid ruhundan bir türlü kurtulamamış olmasıdır. İslâm âlimleri, yeni meselelere çözüm getiremeyince, idareciler çözüm yollarını Batı'da aramayı uygun görmüşlerdir. Bugün birçok İslâm ülkesinde, batı kanunları tatbik ediliyor, batı düşünce sistemi esas alınıyor, batının eğitim ve öğretim müesseseleri taklid ediliyorsa, bunun yegâne sorumlusu Kur'an'dan kopmuş olan ilim adamlarıdır, müslümanlardır. Asrın ihtiyaçlarına cevap verecek çözüm yolları getirilmediği müddetçe, Batı tesirini icra etmeye devam edecektir. Hem de bütün yıkıcı unsurlarıyla birlikte...

Kısaca özetlemek gerekirse, İslâm dünyasının yeniden benliğini kazanıp güçlenmesi ve böylece dünyayı içinde bulunduğu kaostan kurtarması, yeniden Kur'an'a dönmesi ve bundan böyle meselelerini sadece Kur'an ve Sünnet'in ışığında çözmeye bağlıdır. Aksi davranışların hiç bir yarar sağlayamayacağı açıktır.

II ASRIMIZDA TEFSİR İLMİNİN DURUMU

Yirminci asrın başlarıyla birlikte, yavaş da olsa İslâm dünyasında, bir şuurlanma hareketinin başladığı göze çarpmaktadır. Bu asırda, ictihad kapısının açılmasından, Kur'an esas alınarak, zamanın ihtiyaçlarına cevap verecek yeni çözümler getirilmesinden söz edilmeye başlanmıştır artık. Bu devrin en önemli simalarından bir de şüphesiz ki, Muhammed Abduh'tur (Ö. 1905). Ona göre asıl olan ve dolayısıyla uyulması gereken, mezheplerin görüşleri değil, aksine bizzat Kur'an'ın kendisidir. O bu görüşlerini Fatiha Suresi'nin tefsirinde şöyle dile getirir: "Ben, Kur'an, mezheplerin ve dini görüşlerin dayandıkları bir esas olmasını isterim; yoksa, birtakım sapık kimselerin yaptıkları gibi, mezheplerini esas ka-

bul edilerek te'vil ya da tahrif yoluyla, Kur'an-ın onlara tabi kılınmasını hiçbir şekilde istemem" (3).

Bu konuda Muhammed Abdüh'a hak vermek mümkün değildir. Gerçekten de, geçmişte bazı alimlerin, mezhep gayreti ile bir çok ayeti hükümsüz kıldıkları bir gerçektir. İşte bu yüzden ki, Abdüh, "Kur'an ayetlerini tefsir ederken, "etkilenirim de Allah'ın kitabını doğru anlamam" endişesiyle, tefsir kitaplarına başvurmadan, ayetleri okurken anladığı şekliyle açıklamaya özen gösterir.

Her ne kadar, Muhammed Abdüh, Amme Cüz'ü ile bir kaç suresinin tefsiri dışında müstakil bir tefsir yazmamışsa da etrafında bir tefsir ekolü oluşturabilmiştir. Bu ekolün en önemli özellikleri şunlardır:

1 - Kur'an'ı mezheplerin etkisinde kalmadan tefsire çalışmak, Oysa, önceki bazı müfessirler, mensub oldukları mezheplerin dayandıkları esaslar doğrultusunda Kur'an ayetlerini açıklamaya gayret ediyorlardı. Bazen mezheplerini savunmak için en akıl almaz te'villerini Kur'an'a isnad etmekten bile çekinmiyorlardı. Büyük müfessir Zemahşeri'nin tefsirinde bu tür te'villere sık sık rastlamak mümkündür.

2 - Tefsir'i İsrailiyattan arındırmak.

3 - Kur'an'ı tefsir ederken, zayıf veya mevzu hadisleri kullanmamak.

4 - Gerekli olmadıkça ilmi ıstılah ve nazariyelerle Kur'an'ı tefsire kalkışmamak.

5 - Ayetlerin yorumunda edebi ve ictimai tefsir metoduna başvurmak.

Ancak Muhammed Abdüh ekolü, akla çok önem vermesi ve bu yüzden de bazı ayet-i kerimeleri gerçek manalarından uzaklaştırması sebebi ile eleştiriyeye maruz kalmıştır (4).

Muhammed Abdüh dışında, bu ekolün önemli temsilcileri arasında burada özellikle, Reşid Rıda (Ö. 1935) ve Muhammed Mustafa el-Merâğî'nin (Ö. 1945) isimlerini zikretmek gerekir. Re-

şid Rıda, ömrü vefa etmediği için Kur'an'ı Kerim'i, Yusuf Suresi'nin 101. ayetine kadar tefsir edebilmiştir. Söz konusu çalışma Tefsirul Menâr" adı ile 12 cilt olarak basılmıştır. Muhammed Mustafa el-Merâğî'nin tefsiri ise "Tefsiru'l-Merâğî" adıyla basılmıştır.

Günümüzün en meşhur tefsirleri ise, hiç şüphesiz ki, merhum şehid Seyyid Kutub'un "Fı Zılâli'l-Kur'an" ı ile Mevdudî'nin "Tefhimul-Kur'an"ıdır. Bu iki tefsiri birazdan daha teferuatlı bir şekilde tanıtmaya çalışacağız. Burada yeri gelmişken, Derveze'nin, nüzul sırasına göre yazmış olduğu "et-Tefsiru'l-Hadis" adlı tefsirini zikretmemiz gerekir.

Diğer taraftan, bilhassa, Tantâvî Cevherî (Ö. 1940) tarafından başlatılmış olan ilmi tefsir hareketinin asırımızda ağırlık kazandığını görüyoruz. Tantâvî "el-Cevâhir fı Tefsiri'l-Kur'an" adlı 26 ciltlik eserinde Kur'an ayetlerini, zamanında yürürlükte olan nazariyelerin ışığında, yorumlamaya çalışır. İlmî tefsir hareketi günümüzde varlığını daha çok monografiler halinde sürdürmektedir. Bu tarz eser veren müellifler arasında bilhassa Abdurrezzak Nevfel (5), Yusuf Mürrüve (6), Beşir et-Türki (7), Muhammed Ali El-bâr (8), Abdulhamid Diyâb, Ahmed Korkuz (9) ve Muarice Bucaille (10)'in isimlerini burada zikretmek gerekir.

İlmî tefsir sahasında yapılan çalışmalar, açıkça göstermiştir ki, bugün Kur'an-ı Kerim'i sadece klasik tefsir ilimleriyle anlamak mümkün değildir. Zira Kur'an'ı Kerim'de öyle ayetler vardır ki, bunlardan kasdolunan manalar ancak son zamanlarda modern ilmin ulaştığı veriler sayesinde anlaşılabilir. Mesela ceninin ana rahminde geçirmiş olduğu safhalarla ilgili yapılan bir çok açıklamaların yanlış olduğu bu gün kesinlik kazanmış bulunmaktadır. Sahabe'den günümüze kadar hemen bütün müfessirler, Kur'an'da bir çok yerde geçen "alaka" kelimesini "kan pıhtısı" olarak tefsir etmişlerdir. Söz konusu hatanın bir kaç istisna dışında Türkçe ve Batı dillerindeki bütün tercümeelerde de tekrarlandığını görüyoruz.

3. M.Abdüh, *Fatiha Sure'sinin Tefsiri*. s.54, zikreden: ez-Zehebî, et-Tefsir ve'l-mufessirin, Kahire, 1962.

اريد ان يكون القرآن اصلاً تحمل عليه المذاهب والآراء في الدين لا أن تكون المذاهب اصلاً والقرآن هو الذي يحمل عليها ويرجع بالتأويل او للتحريف اليها كما جرى عليه المخذولون وتاه فيه الضالون

4. Bu konuda fazla bilgi için bkz. ez-Zehebî, a.g.e III, 214-216.

5. *el-Kur'an ve'l-İlmü'l-Hadis*, Mısır, tarihsiz.

6. *el-'Ulumu't-Tabi'iyye fi'l-Kur'an*, Beyrut, 1967.

7. *İslâm Religion de la Science*, Tunus, 1979.

8. *Halku'l-İnsân beyne't-Tıbb ve'l-Kur'an*, Cidde, 1980.

9. *Ma'a't-Tıbb fi'l-Kur'âni'l-Kerim*, Şam, 2.b., 1982.

10. *La Bible, le Coran, et la Science*, Paris, 1976.

Ancak, modern embriyoloji ilmi sayesinde artık bu gün "alaka"nın ne olduğunu kesinlikle bilmekteyiz. Alaka, fallop borusunda sperm hücreleriyle döllenmiş olan dişi yumurta hücresinin döllenmeden bir hafta sonra, rahim duvarına asılıp gömülmesiyle başlayan ve "Mudga" dönemine kadar süren safhadır. Görüldüğü gibi, "alaka"nın kan pıhtısıyla hiç bir ilgisi yoktur ve insan dünyaya gelirken asla kan pıhtısı safhasından geçmemiştir. Aslında "alaka" kelimesinin bizzat kendisi modern embriyoloji ilminin bize bildirdiği "İmplantasyon" yani rahim duvarına asılıp gömülme anlamını ifade etmektedir. Buna rağmen, zamanımıza gelinceye kadar istisnasız bütün müfessirler "alaka"yı kan pıhtısı olarak tefsir etmişlerdir. Birazdan görüleceği üzere aynı hatalar hemen bütün Türkçe tefsirlerde de tekrarlanmış bulunmaktadır.

Ancak yeri gelmişken hemen belirtelim ki, ilmi tefsir hareketi, beraberinde bazı menfi neticeleri de getirmiştir. Çünkü ilim adamları, bu sahada uymaları gereken esaslara uymamışlar ve maalesef çok defa hatalara düşmüşlerdir (11).

Şurası hiç bir zaman unutulmamalıdır ki, Kur'an ne tıp, ne fizik ne de felsefe kitabıdır. Onun asıl gayesi insanlığı doğru yola iletmek ve böylece onun maddî—manevî saadetini temin etmektir. Bu gerçeğin hiç bir zaman unutulmaması gerekir.

Son zamanlarda, tefsir ve ulumu'l—Kur'an la ilgili bazı eserlerde "التفسير الموضوعي" "Konulara göre tefsir" adıyla, yeni bir tefsir metodunun gerekliliğinden söz edilmektedir (12). Söz konusu metod şöyle tanımlanabilir: Konulara göre tefsir metodu, Kur'an'da her hangi bir konu ile ilgili bütün ayetleri toplayarak onları mümkün olduğunca nüzul sırasına koyup, ilmi bir incelemeye tabi tuttukten sonra, C. Allah'ın o konu ile ilgili ayetlerden ne kastettiğini toplu bir şekilde ortaya koymaya çalışan bir tefsir metodudur (13).

"Konularına göre tefsir metodu ile genel tefsir metodu arasındaki fark, ayetlerin inceleniş şeklindedir. Konulara göre tefsir metodunda,

ayetler konulara göre ele alındığı halde, genel tefsir metodunda ise, ister rivayet ister dirayet tefsirleri söz konusu olsun, ayetler mushaftaki yerlerine göre sırasıyla, ayet ayet tefsir edilmektedir. Emin el—Hülî, bu metodun gerekliliğini şöyle açıklar: "...Hülasa, Kur'an'ın mushaftaki mevcut tertibi, konu birliğini bir tarafa bırakmış olup, bu hususu hiç nazar—ı itibara almamıştır. Aynı şekilde, ayetlerin zaman içinde ortaya çıkış tertibi de terkedilmiş olup, bu husus da hiç dikkate alınmamıştır. Nitekim aynı şeyden veya aynı konudan ayrı ayrı yerlerde ve müteaddid defalar, durumun gerektirdiği muhtelif makamlarda söz edilmiştir. Bütün bunlar, Kur'an'ın konu konu tefsir edilmesini açık bir şekilde zorunlu kılmaktadır. Bunun için, ayetler taranarak, ciddi bir şekilde gözden geçirilip aynı konuda olanlar bir araya getirilecek, iniş sıraları, birbirleriyle olan münasebetleri, karşılıklı ilişkileri tespit edilecek; sonra da bütün bunlar gözden geçirilerek, ayetlerin anlaşılmasına ve tefsirine girişilecektir. İşte bu şekilde yapılan bir tefsir, manaya varmak için daha doğru bir yol ve onun tefsiri için de daha sağlam bir usüldür... Kur'an'ın mevcut tertibi içinde, sure sure tefsiri ise, tek bir surenin ihtivâ ettiği muhtelif mevzulara parça parça değinmekten başka bir şey değildir. Sonra müfessir, tabiatıyla, başka bir surede aynı konulara tekrar dönecektir. Bu konular hakkında, sadece mevzunun geçtiği ilk surenin tefsirini yaparken konu hakkında toplu bilgi vermeye çalışsa, bu taktirde o da, konuların tefsirine girişmiş olacaktır. Bundan başka, her konuda birbirinden ayrı ayrı olan bu uzun duruşlarıyla, surenin tefsirini terk etmiş ve dolayısıyla eserini ihlal etmiş olacaktır. Tek bir konuya, çeşitli surelerde, geçtiği her yerde, tekrar tekrar değindiği taktirde ise, kesintisiz, toplu ve derinlemesine inceleme yapılamıyacağından mevzunun birliği de bozulmuş olacaktır.

Bu durumda —anlaşılan— en doğru yol, Kur'an'ın konu konu tefsir edilmesidir. Mushaf—ı Kerim'deki tertibine göre, sure sure, yahut, bölüm bölüm tefsir edilmesi değil... Sonra, müfessirin, surelerdeki mâna bütünlüğü, ayetler arasındaki münasebet ve devamlılık hakkında bir takım

11. Bu esaslarla ilgili olarak bkz. Salih AKDEMİR, *İlmi Tefsir Hareketinin Değerlendirilmesi ve Ondokuz Rakamı üzerine*, S.XXIX. Prof.Dr.Abdullah DRAZ'ın "Kur'an'ın Anlaşılmasına Doğru" eserinin tercümesinin giriş bölümünde. İstanbul, 1983.
12. Bu konuda bkz. ez—Zehebi, a.g.e., I. 148, 149; Emin el—Hülî, *Tefsir ve Tefsir'de Edebi Mefsir Metodu*, Terc: Doç.Dr.Mevlüt GÜNGÖR, *İslâmi Araştırmalar Dergisi*, S. VII, S. 108, 109; Mahmud el—Hicâzî, *el—Vahdetu'l—Mevdu'yye F'l—Kur'ânîl—Kerim*, Kahire, 1970 S.24,25, 399, 402, 403; Doç.Dr. Alpaslan AÇIKGENÇ, "Tefsir Usulünde Bütünlük Sorunu" (Henüz neşredilmemiş tebliğ); Doç.Dr. Mevlüt GÜNGÖR, *Tefsir'de Konulu Tefsir Metodu*, *İslâmi Araştırmalar Dergisi*, VII 49—55.
13. Mevlüt GÜNGÖR, a.g.m., S. 50.

fikirleri varsa, bunların da ancak, Kur'an'daki bu muhtelif konuların tefsiri tam olarak yerine getirildikten sonra ele alınması uygun olur (14).

Her ne kadar, konulara göre tefsir metodu, bu isimle sistemli bir şekilde ilk defa son zamanlarda ortaya çıkmışsa da, aslında yeni bir metod değildir. Zira, bu metodun, Sayın GÜNGÖR'ün de yerinde olarak ifade ettiği gibi, (15), bizzat Hz. Peygamber (sav) tarafından kullanılmış bulunan ve en üstün tefsir metodu olan "Kur'an'ın Kur'an'la Tefsiri" ile sıkı bir ilişkisi vardır. Büyük müfessir İbn Kesir, tefsirine yazdığı mukaddimesihde (16) bu tefsir metodunu şöyle açıklar:

"Eğer biri tefsir yollarının en güzeli hangisidir?" diye soracak olursa, ona verilecek cevap şudur: "Bu hususta en güzel yol, Kur'an'ın Kur'an ile tefsir edilmesidir. Zira bir yerde mücmel (kapalı) olan, başka bir yerde açıklanmıştır" (17).

Görüldüğü gibi, konulara göre tefsir metodu, temelde, Kur'an'ın Kur'an'la tefsiri metoduna dayanmaktadır (18). Bu bakımdan, onu bu asırda ortaya çıkmış yeni bir metod olarak gören Mahmud el-Hicazi'ye katılmak mümkün değildir. El-Hicazi "el-Vahdetu'l-Mevdu'iyye fi'l-Kur'ani'l-Kerim" adlı doktora tezinde bu konudaki görüşlerini şöyle ifade eder: "Aynı konudaki ayetlerin bir araya getirilip tek bir başlık altında toplanması ve bu ayetlerin ilmi bir metolla tefsir edilmesi hususuna gelince, bu, Usulu'd-Din Fakültesinin ortaya koymuş olduğu bir metodur. Gerçekten bu metodu başlatanlar bu Fakülte'nin saygı değer bazı hocaları olmuştur (19):

اما الكلام عن جمع الآيات التي في معنى واحد وجعلها تحت عنوان واحد وتفسيرها تفسيراً موضوعياً فذلك منهج جديد للكية أصول الدين، ولقد بدأه بالفعل بعض الأساتذة الأفاضل.

Eski tefsirler incelendiğinde görülür ki, müfessirlerin büyük bir kısmı, Kur'an'ı tefsir ederlerken, aynı konudaki ayetleri bir araya getirip, onları bir bütünlük içinde açıklamaya özen göstermişlerdir. Gerçi bu metodu, yani Kur'an'ın Kur'an'la tefsiri metodunu her zaman başarıyla uygulayamadıkları ve bu yüzden de, hatalara düştükleri de bir vaktadır. Ama bu, metodun bilinmediği anlamına gelmez. Metodun bilinmemesi başka bir şey, yanlış tatbiki ise daha başka bir şeydir. Gerçekten de müfessirlerin bu metodu zaman zaman yanlış kullandıklarını görüyoruz. Meselâ, İbn Abbâs (ra)"

فينسخ الله ما يلقى الشيطان ثم يحكم الله آياته.

"(20) ayet-i

kerimesine istinad ederek, mensuh ayetlerin müteşabih, nâsîh ayetlerin ise muhkem olduğunu ileri sürmüştür (21). Oysa söz konusu ayet-i kerimenin, muhkem ve müteşabih, nâsîh ve mensuh problemleriyle uzaktan yakından hiç bir ilgisi yoktur. Yine müfessirlerin büyük bir kısmı

لقد كثر الذين قالوا ان الله ثالث ثلاثة وما من آله الا واحد

âyet-i kerimesini (22) tefsir ederlerken, teslis'in "Allah, İsa ve Meryem'den teşekkül ettiğini" söylemişlerdir (23). Oysa bu, Hıristiyanların inandıkları teslis değildir; zira onların teslisi Baba, Oğul ve Ruh'u Kudüs'den ibarettir. Müfessirlerin böyle bir anlayışa varmalarına şu âyet yolaçmıştır:

واذ قال الله يا عيسى ابن مريم أتنت قلت للناس اتخذوني وأمي اليمين من دون الله... (24)

Açıkça görüleceği üzere bu âyet-i kerimenin teslisle hiçbir ilgisi yoktur. Buna rağmen, müfessirlerin, onun teslisle ilgili âyetleri açıkladığını

14. Emin el-Hulfi, a.g.m., S. 108, 109.

15. Bkz. Doç.Dr.Mevlüt GÜNGÖR, a.g.m., S. 50.

16. İbn Kesir'in tefsiri ve Mukaddimesi hakkında bkz. Prof.Dr.İsmail CERRAHOĞLU, "İbn Kesir ve Tefsiri", A.Ü.İ.F.D., XXV. 45-69.

17. İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Kerim*, I, 3., Beyrut 1969.

18. Fakültemizin araştırmacılarından Halis Albayrak bu konuyu doktora tezi olarak işlemiş ve geçenlerde büyük bir başarı ile savunmuştur.

19. Mahmud el-Hicazi, a.g.e., S. 24.

20. al-Hacc, 52.

21. Bu konuda bkz. es-Suyuti, *el-Itkân*, Mısır, 1951, 3.b., II, 2.

22. el-Mâide, 73.

23. et-Taberi, *Câmi-l-Beyân*, Mısır 1968, VI, 314; er-Râzi, *Mefatihü'l-Gayb*, Tahran, tarihsiz XI, 116, XII, 60; el-Hâzîn, *Lubâbu't-Te'vit*, Mısır 1935, II, 77;

ولتفسير قول النصارى طريقان: أحدهما وهو قول أكثر المفسرين، أنهم أرادوا بهذه المقالة ان الله ومريم وعيسى آله ثلاثة وان الآلية مشتركة وان كل واحد منهم آله بين ذلك قوله تعالى للمسيح وأنت قلت للناس...

24. el-Mâide, 116.

sanmaları onları bu yanlış görüşe sevketmiştir. Sözkonusu âyette, Hz. Meryem'in oğlu ile birlikte iki ilâh oldukları görüşü, bizzat Hz. İsa tarafından reddedilmektedir. Hıristiyanlar her ne kadar teslisin bir unsuru olarak, Hz. Meryem'i bir ilâh olarak kabul etmiyorlarsa da, adına yaptıkları duâ ve ayinlerde onu ilâh mesabesinde tutmaktadırlar (25). Nitekim Papa XII. Pie 1950 yılında Hz. Meryem'in ölümlü vücutu ve ruhu ile birlikte, göğe çıkışının bir iman esası olduğunu resmen ilan etmiştir.

O halde, müfessirlerin teslisle ilgili âyetleri tefsir ederlerken bu âyete istinad ederek, teslisin, Allah, İsa ve Meryem'den ibaret olduğunu söylemeleri yanlıştır. Kur'an'ın Kur'an'la tefsiri metodunun yanlış tatbikine dair örnekleri çoğaltmak mümkündür. Ancak biz bu iki örnekle iktifa ederek, şu hususu bir kere daha vurgulamakta yarar görmekteyiz; Kur'an-ı Kerim'i sadece klasik tefsir ilimleriyle anlamak mümkün değildir. Onu gereği gibi anlayabilmek için, Tarih, Dinler Tarihi, Tıp, Fizik, Astronomi, Psikoloji, Sosyoloji, kısacası bütün ilimleri çok iyi bilmek gerekir.

Sözgelimi, Kur'an-ı Kerim'de Hıristiyanlıkla ilgili âyetleri tefsir edenin Hıristiyan dinini, Kur'an'da insanın yaratılışını inceleyen modern embriyoloji ilmini, gök cisimleri ve yıldızlarla ilgili âyetleri araştırmanın ise astronomi ilmini çok iyi bilmesi gerekir. Aksi halde hatalardan kurtuluş asla mümkün değildir. Bu bakımdan Kur'an'ın iyi bir şekilde anlaşılıp hayata aktarılması, mütehasıs kimselerin onu derinlemesine incelemelerine bağlıdır. Ancak bu yapıldığı takdirdedir ki, hatasız bir şekilde Kur'an'ı anlamak ve ona göre amel etmek mümkün olabilecektir. İşte bu noktada konulara göre tefsir metodunun önemi ortaya çıkmaktadır. Bütün Kur'an-ı Kerim baştan sona bir şahıs tarafından incelenip tefsir edileceği yerde, belli konunun uzmanları, konularıyla ilgili âyetleri biraraya getirip onları incelemeye tabi tutacaklar ve sonunda konuyla ilgili Kur'an görüşünü ortaya koymaya çalışacaklardır. Böylece, herkes sahasıyla ilgili konularda Kur'an'ın anlaşılmasına katkıda bulunacaktır. İncelemeler esnasında her zaman hataya düşmek mümkündür. Ancak, ciddiyetle sürdürülen çalışmalar sonunda ortaya çıkan hataların izale edilmesi kolaylıkla mümkün olabilecektir. Bir kimsenin her sahada

uzman olması mümkün olmayacağına göre Kur'an'ın tefsirinde hatalara düşülmesi kaçınılmazdır. İşte bu sebeptendir ki, şimdiye kadar yazılan tefsirlerin hatalardan hali olmadıklarını müşahade ediyoruz.

O halde yapılması gereken, Kur'an'ı baştan sona tefsir etmek yerine, onu konularına göre incelemektir. Âyetler konularına göre mütehasıslar tarafından ele alındığında hataya düşme ihtimali daha da azalacaktır. Kur'an-ı Kerim'in ele aldığı bütün konular mütehasıslar tarafından incelenip tefsir edildiği zaman, Allah'ın kitabı Kur'an-ı Kerim daha iyi anlaşılacaktır. Bu konudaki çalışmalar başlamış bulunmaktadır (26). Bu çalışmalar sayesinde devam edegelen hatalar izale edilebilmiştir. Bu sahadaki çalışmaların çok uzun vakit alacağı şüphesizdir. Mühim olan böyle bir yola girilmiş olmasıdır.

Bütün bu anlattıklarımızdan sonra şu soruyu cevaplandırmamız kaçınılmazdır: "O halde bu durumda klasik tefsirlerin, yani Kur'an-ı Kerim'i Fatiha'dan Nâs suresine kadar sırayla tefsir eden çalışmaların akıbeti ne olacaktır? Kanaatımız odur ki, daha uzun müddet bu tarz tefsir yazılmasına devam edilecektir. Çünkü asırlarboyu devam eden alışkanlıkların birden terkedilmesi kolay olmasa gerektir. Ancak yukarıda da ifade ettiğimiz gibi bir tek şahsın bu konuda başarılı olması mümkün değildir. Bu bakımdan, mümkün olduğunca hatalardan kurtulmak istiyorsa, tefsir yazımı bir şahsa değil, çeşitli sahalarda otorite bir komisyona havale edilmelidir. Bu şekilde hareket edildiği takdirde, hataları asgariye indirmek mümkün olabilir.

Bununla birlikte esefle kaydetmek gerekir ki, hâlihazırda gerek maddî imkanların yetersizliği, gerekse her zaman uyum içinde çalışabilecek ilim adamlarının fazla olmayışı sebebiyle sözkonusu komisyonu teşekkül ettirmek mümkün görünmemektedir. Bu sebeple, Kur'an'ı tefsir işi, şahıslar tarafından yürütülmektedir. Ancak, bu tarzda Kur'an'ı tefsire kalkışanlara önerimiz, bilhassa müsbet ilimlerle ilgili âyetleri açıklarken konu ile ilgili mütehasısları eserlerine ya da görüşlerine başvurmalarıdır. Ancak bu her zaman yapılmadığı içindir ki, hatalardan kurtuluş mümkün olmamaktadır. Öyleyse, Allah'ın kitabını tefsire kalkışanların bu hususu hiçbir zaman unutmamaları gerekir.

25. Hz. Meryem'e ilah olarak tapan fıkralar da eksik olmamıştır. Bu konuda bkz. *D. Masson Le Coran: et La Révélation Judéo-Christienne*, Paris 1958, I, 93-94.

26. Bu sahada yapılan çalışmaların bir listesi için Bkz. Güngör M. a.g.m. S. 53-54.

III. CUMHURİYET DÖNEMİNDE YAYINLANAN TÜRKÇE TELİF VE TERCÜME TEFSİRLER

İslam dünyasındaki tefsir çalışmalarına paralel olarak, ülkemizde de Cumhuriyet dönemiyle birlikte Kur'an-ı Kerim'in tercüme ve tefsiri faaliyetlerine girişildiğini görüyoruz. Bu faaliyetlerin sonucunda ortaya çıkan tefsirleri tanıtmaya başlamadan önce, bu tefsirlerle ilgili genel bazı mütalaalarda bulunmayı kaçınılmaz görmekteyiz. Zira, tefsirlerin başarılı olması büyük ölçüde bu mütalaaların dikkate alınmasına bağlıdır. Söz konusu mütalaaları şöyle sıralamak mümkündür:

1. Öncelikle tefsir edilecek ayetlerin doğru anlaşılıp, Türkçe'ye doğru tercüme edilmesi.

2. Bilhassa modern ilmin konusuna giren ayetleri tefsir ederken, konu ile ilgili uzmanların görüş veya eserlerinden yararlanılması.

3. Tefsirlerde geçmişte tekrar yerine, daha çok, asrımızın problemleri üzerinde durulup yeni çözümler getirilmeye çalışılması.

Ancak tefsir sahiplerinin söz konusu mütalaaları her zaman yerine getirmediklerini görüyoruz.

Şimdi, bu üç nokta ile ilgili tespitlerimizi örneklerle somutlaştıralım:

Yüce Allah, Nahl suresinin yetmiş birinci ayet-i kerimesinde şirk olayının anlamsızlığını, çok iyi bildiğimiz ve hatta bilmekle kalmayıp, bizzat yaşadığımız bir sosyal gerçek ile gözler önüne sermektedir: Allah rızık konusunda kimimizi kimimize üstün kılmıştır. Kimimiz zengin, kimimiz fakirdir. Bu gerçeği kim inkar edebilir? Ayet-i kerimenin ifade ettiği bir başka gerçek de şudur: Rızıkta üstün kılınanlar, yani zengin olanlar rızık konusunda kendilerine eşit olmaları için malik oldukları zenginlikleri, emirleri altında bulunanlara vermezler, onlarla paylaşmazlar. Kısacası, insanoğlu, mülkünde kendine ortak istemez, sadece kendisi hükmetmek ister. Yüce Allah, onun bu özelliğini Rum suresinin 28. ayetinde ne güzel dile getirmektedir: "Allah size kendinizden bir misal vermektedir; size rızık olarak verdiğimiz şeylerde, sahibi bulunduğunuz kölelerinizden ortaklarınız bulunsun da sizinle onların eşit olmanızı ve kendinizi saydığımız gibi, onları saymanızı ister misiniz? İşte biz, aklını kullanan bir topluluk için, ayetleri böyle açıklarız."

Ne varki, insan denen bu aciz yaratık, kendisinin ortakları olmasını istemediği halde, âlemleri yoktan yaratan Yüce Allah'a ortak koşmaktan geri kalmaz. İnsan kendisi için ortaklar istemezken, yüce Allah'a nasıl ortak koşabilir? Kısacası ayetin vurgulamak istediği gerçek şu: Zengin olanlar kendileriyle eşit olmaları için, mallarını ellerinin altında bulunan kimselere vermedikleri yani kendileri onların ortakları olmalarını istemedikleri halde, nasıl olur da, yüce Allah'a ortaklar koşabilirler?

Bu açık ayet-i kerime, maalesef bir çok Kur'an tercüme ve tefsirinde yanlış olarak şöyle tercüme edilmiştir: "Allah rızıkta kiminizi diğerlerine üstün tutmuştur. Üstün kılınanlar, emirleri altında bulunanların rızıklarını vermezler. Oysa rızıkta hepsi eşittir." (27).

Tercümenin hatalı olduğunu anlamak için, iyi Arapça bilmeye bile gerek yoktur. Çünkü tercümenin başı ile sonu arasında açık bir çelişki vardır. Şöyle ki; "Allah rızık bakımından kiminizi kiminize üstün kılmıştır. "Oysa rızıkta hepsi eşittir." Eğer Allah rızık bakımından insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılmışsa, bu takdirde herkesin rızık bakımından eşitliğinden nasıl söz edilebilir? Sonra bu durum sosyal gerçekle de tezad arz etmez mi? Yüce Allah'ın tezada düşüleceğini düşünmek bile muhal olduğuna göre hatayı müfessirlerde, mütercimlerde aramak icab eder. Önce hatanın işlendiği ayetin metnini sonra da doğru tercümesini sunalım:

والله فضل بعضكم على بعض في الرزق فما الذين فضلوا برادى رزقهم على ما ملكت ايماهم فهم فيه سواء اذنبوا الله ينجدون.
"Allah rızık bakımından kiminizi kiminizden üstün kılmıştır. Üstün kılınanlar, rızıklarını elleri altında bulunanlara vermezler ki, onlar da rızık bakımından onlara eşit olsunlar."

Bu ayet-i kerimeyi şöyle de tercüme etmek mümkündür: "Allah rızık bakımından kiminizi kiminize üstün kılmıştır. Üstün kılınanlar, rızıklarını, kendilerine eşit olmaları için, elleri altında bulunanlara vermezler."

Kanaatımızca, söz konusu hata mütercimlerin ayette geçen: "فهم فيه سواء،" İbaresindeki "ف" harfinin cümledeki fonksiyonunu iyi tespit edememelerinden kaynaklanmıştır. Ayet-i kerimde "ف" harfi sebâh ifade etmek için kullanılmıştır. Bir çok müfessir, tefsirlerinde bu hususa işaret etmişken, söz konusu hatanın sık sık tekrarlanması acaba nasıl izah edilebilir? (28).

27. T.C.Diyadin İşleri Başkanlığı K.Kerim ve Türkçe Anlamı Ank. 1988. Ayrıca bkz. Prof.Dr. Süleyman Ateş, K.Kerim ve Yüce mealı Ankara, 1983, Osman Keskinoglu, Kur'an-ı Kerimin Türkçe Açıklaması, İstanbul, 1988.

28. et-Taberi, a.g.e., XIV, 142; el-Kurtubi, el-Câmi'li Ahkâmi'l-Kur'an, Mısır, 3.b. 1966. Hazin, a.g.e., IV, 104. فما الذين فضلوا برادى رزقهم على ما ملكت ايماهم) يعنى من العبيد حتى يستروا فيه هم وعبيد هم

Müfessir ayeti yanlış anlamış ve bu yanlış anlama sonucu ayeti yanlış tercüme etmişse, kendisinden ayeti doğru ve tatmin edici bir şekilde tefsir etmesi beklenebilir mi?

Cumhuriyet döneminde ilk önce neşredilen tefsirin sahibi merhum Mehmed Vehbi Efendi söz konusu ayet-i kerimeyi "Allâhu Teâlâ rızıkta bazısını bazısının üzerine tafdil etti. Allâhu Teâlâ insanların bazılarını rızıkta âhar üzerine tafdil edince rızıkta bollukla tafdil olunan kimseler kendi rızıklarının mülkü yemin ile malik oldukları memlûklerine reddetmezler. Binâen aleyh; mâlik ve memlûk cümlesi rızıkta müsâvidirler." şeklinde tercüme ettikten sonra, söz konusu ayet-i kerimeyi şöyle açıklar: "Yani, Allah Teâlâ sizin bazınızı bazınız üzerine tafdil etti ki, zengin, fakir, miskin, ümerâ ve reâyâ gibi bir takım kısımlara taksim olundunuz. Hatta bazınız hem kendi rızığınıza hem de a'vân ve etbâ' ve evladının ve memlûkunun rızıkına mütevellî oldunuz. Ve bazınız da gınâ ile fakr arasında kifâye miktarı rızıkla vakit geçiriyorsunuz. Zira; ilm-i ilâhiyede herkesin taksimatı malumdur. Hal böyle olunca, rızıkının vüs'atiyle tafdil olunanlar kendilerine mahsus olan rızıklarını memlûklerine reddeder olmadılar. Zira; reddine kâdir değildirlere. Çünkü; kendi rızıkları kendilerinin intifâna mahsustur. Belki, memlûklerine verdikleri rızık, memlûklerin kendi rızıklarıdır. Şu kadar ki, onların rızıkına bunlar mütevellîdirler. Binâen aleyh bunların elleriyle sarf olunur. Ve mâlik ve memlûk cümlesinin rızıkını Allâh Teâlâ halk ettiğinden hepsinin rızıkı, taksimi vehile Allah'tandır. Şu halde, efendiler etbâ'larının rızıkını kesemezler ve vermemek istediklerinde etbâ'ların rızıkını onlara îsâlde vasıtalık vazifesinden istifâ etmiş olurlar. Allah Teâlâ başka vasıta ile isâl eder." (29).

Merhum Mehmed Vehbi efendinin yaptığı tefsirin hiç de tatmin edici bir tefsir olmadığını anlamak güç olmasa gerek.

Merhum Hamdi Yazır ise âyet-i kerimeyi, "Allah bazınızı bazınıza rızıkta tafdil etti, fazla verilenler rızıklarının ellerinin altındakilere reddediyorlar da hepsi onda müsavi oluyorlar da değil, şimdi Allah'ın nimetini mi inkâr ediyorlar?" şeklinde tercüme eder, fakat her nedense âyet-i

kerimeyi, tefsir etmeden geçer (30). Yeri gelmişken, merhum Yazır özellikle, son ciltlerde birçok ayeti kerimeyi tefsir etmeden geçtiğini belirtelim.

Eski Diyanet İşleri Reislerinden olan merhum Ömer Nasuhî Bilmen hocaya gelince, o, âyet-i kerimeyi doğru anlayıp doğru tercüme ettiği için, âyet-i kerimenin tefsirinde de başarılı olmuştur. Merhum Bilmen Hoca âyeti şöyle tefsir eder:

"(Ve) ey nâs, Şüphe yok ki (Allah Teâlâ bazınızı bazınız üzerine rızık hususunda üstün kılmıştır) insanların kimisi zengin, kimisi de fakirdir, kimisi malik, kimisi de memluktur. Bazı insanlar, cahil, âciz oldukları halde kuvvetli, malumatlı kimselerden ziyade servete, mevkie sahip olabilirler. Bütün bunlar birer takdiri ilâhi neticesidir. (Artık üstün kılınanlar) rızıkları fazla, malikîyetleri sabit olan insanlar (rızıklarını) nail oldukları servetlerini, malikîyetlerini (onlar) o fakirler, o memlûklar (onda) o rızıklarda, servetlerde kendilerine (müsavi olmak için) öyle (ellerinin altındakilere verici değildirlere) o fakirleri, memlûkları kendilerine müsavi kılmak istemezler. Mademki, o insanlar, kendi rızıklarına, kendi malikîyetlerine fakir, memlûk insanları müşterek, müsavi kılmak istemiyorlar, o halde Halkı Kainât hazretlerine onun bir kısım âciz mahlûklarını hâlikîyyet ve malikîyetde, ibadet ve itaat hususunda nasıl müsavi, müşterek kılmak istiyorlar? Hiç mahlûk, Hâlikı Azimine müsavi olabilir mi?" (31).

Söz konusu hatanın arapçadan tercüme iki tefsirde de tekrarlandığını görüyoruz (32).

Burada hatanın mütercimlerden kaynaklandığını belirtmek gerekir. Ayetlerin yanlış tercüme edilişi ile ilgili örnekleri çoğaltmak mümkündür. Ancak biz burada zikrettiğimiz örnekle yetinmek istiyoruz.

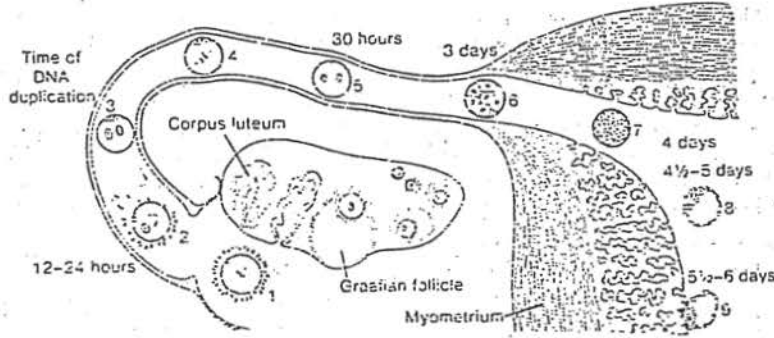
Müfessirlerin, modern ilmin konusuna giren ayet-i kerimelerin tefsirinde başarılı olmadıklarını, dolayısıyla hatalara düştüklerini görüyoruz. Bunun sebebi, âyet-i kerimelerin ilgili oldukları ilimleri bilmemeleridir. Bilhassa, XX. asrın ikinci yarısından itibaren ilmin büyük bir gelişme gösterdiği malumdur. Bir müddet önce bilinmeyen birçok şey bugün en ince teferruatına varıncaya kadar bilinir hale gelmiştir.

29. Mehmed Vehbi, *Hülâsatu'l-Beyân fi Tefsiri'l-Kur'an*, İstanbul 1966 2862.

30. M.Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili* V. 3109, VII, 2862-2863.

31. Ömer Nasuhî Bilmen, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri*, İst. 1966 IV, 1801.

32. Prof.Seyyid Kutup, *Fi'Zilâli'l-Kur'an*, İst. 1970. terc. M.Emin SARAÇ, İ.Hakkı Şengül, Bekir Karhağa, IX, 214, İbn Kesir, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, terc. Dr.Bekir Karhağa, Dr.Bedreddin Çetiner, IX, 4529.

Bugün ana rahmine sokulan, toplu iğne başı kadar küçük bir kamera sayesinde (sperm) hücresi ile dişi yumurta hücresinin fallop borusunda döllenmesini ve döllenmiş yumurta hücresinin ana rahminde geçirdiği bütün merhaleleri görüntülemek mümkün olabilmıştır. İşte bu görüntüler, sayesinde ki, Kur'an-ı Kerim'in birçok yerinde geçen "alaka" kelimesinden neyin kasdedildiğini artık bilebilmekteyiz. Daha öncede ifade ettiğimiz gibi "alaka"dan maksad, fallop borusunda sperm hücresiyle döllenmiş olan dişi yumurta hücresinin döllenmeden bir hafta sonra rahim duvarına asılıp gömülmesi (implantation) dir. Yukarıdaki şema döllenmiş dişi yumurta hücresinin rahim duvarına asılıp gömülmesini açık bir şekilde göstermektedir (33).

Eski müfessirler son zamanlarda ortaya konan bu verilerden haberdar olmadıkları için asırlarboyu "alaka" kelimesini الدم الجامد veya الدم الغليظ المتجمد olarak, yani "kan pıhtısı" olarak tefsir etmişlerdir. Bu yeni veriler, onların zamanında bilinmediği için düşüktükleri hatadan dolayı onları mazur görmek mümkündür. Ancak aynı hoşgörüyü günümüz müfessirleri için göstermek pek kolay olmasa gerek. Maalesef, asrımızdaki hemen bütün müfessirler, embriyoloji ilmindeki gelişmeleri izlemedikleri için, tefsirlerinde "alaka" kelimesini hâlâ "kan pıhtısı" olarak açıklamaktadırlar. Ancak kesin olan şudur ki, insanoğlu, yaratılışının hiçbir döneminde "kan pıhtısı" safhasından geçmemiştir. O halde, yapılmaması gereken, tefsirlerin bu yanlış tefsirden bir an önce arındırılmasıdır. Müfessirleri bu konudaki ihmalkarlığı karşısında müslüman tıp doktorlarının konuya eğilip gerçekleri ilim dünyasına duyurmaları gerçekten sevindirici bir husustur.

Dr. Muhammed Ali el-Bar, daha önce zikrettiğimiz insanın yaratılışıyla ilgili eserinde, eski ve yeni müfessirlerin "alaka"nın tefsirinde yanlışlıklarını ve bu konu da gerçeği ortaya koyanların tıp doktorları olduklarını belirttikten hemen sonra, insanın yaratılışıyla ilgili ayetleri, meseleleri ve ihtisas alanları olması hasebiyle tıp doktorlarının daha iyi anlayabileceklerini ileri sürer (34). Bu konuda, sayın Ali el-Bar'a katılmamak mümkün değildir. Öyleyse, gelecekte de aynı hatalar tekrarlanmak istenmiyorsa bilhassa modern ilmi ilgilendiren ayetlerin tefsirinde, sahanın uzmanlarının görüşlerine veya eserlerine başvurmak gerekir.

Kur'an-ı Kerim, belli vesilelerle veya ölümlerin arkasından okunmak için değil yaşamak için indirilmiş bir kitaptır. Kur'an'ın yaşanır olması, toplumun ihtiyaçlarına cevap vermesine bağlıdır. Bu bakımdan müfessirlere düşen, onu asrın ihtiyaçlarına uygun düşecek şekilde tefsir etmektir. Herhangi bir yanlış anlamaya mahal vermemek için şu hususu belirtmeyi kaçınılmaz görmekteyiz. Kur'an'ın asrın ihtiyaçlarına uygun düşecek şekilde tefsir edilmesinden maksadımız, ayetleri zoraki tevillerle hedeflerinden saptırarak ve böylece tahrife yölmek asla değildir. Aksine toplumu Kur'an'a yöneltmek ve onun ışığında problemlere yeni çözümler bulmaktır. Kur'an, insanlığın kıyamete kadar karşılaşabileceği bütün problemleri çözebilecek bir kitaptır; yeterki o, gereği gibi anlaşılıp tefsir edilebilsin.

Hali hazırdaki türkçe tefsirlerin büyük bir kısmı bir bakıma eski tefsirlerin kötü bir tercümesinden başka bir şey değildir. Bu bakımdan toplumu ilgilendiren yeni konulara çok az eğildiklerini görüyoruz. Amaç, eski müfessirlerin anladıkları şe-

33. Jan Longman, *Medical Embryology*, Baltimor, 4. baskı, 1980. S. 29.

34. Bkz. Muhammed Ali el-Bar, a.g.e. S. 105-106.

kilde Allah'ın kitabını türkçe tefsir etmektir. Çünkü eski müfessirler, Allah'ın kitabını bizden daha iyi anlamışlardır. Onların tefsirleri iyi anlaşıl-
dımı, herşey yoluna girmiş demektir. Başarılı tefsirin en büyük özelliği budur. Merhum Ömer Nasuhi Bilmen Hocanın, tefsirine yazdığı mukad-
dimenin sonuna doğru yer alan şu cümleler, bu zihniyeti açıkça gözler önüne sermektedir:

"Acizleri kendi namına tefsir ve tercüme ya-
zacak bir iktidara malik olmadığımı itiraf ederim.
Ancak bir hayli din kardeşlerimizin arzularına
binaen Kur'an-ı Azim'in meali âlisine ve muhta-
sarca izahına dair bu eseri, birçok muktedir âlim-
lerimizin tefsirlerinden istifade etmek üzere yaz-
maya cüret eyledim" (35).

İşte bu zihniyetin sonucudur ki, İbu Kesir'in tefsiri türkçeye çevrilip neşredilmiştir. Fahruc-din er-Râzi'nin tefsirinin tercümesine işe bildiği-
miz kadarıyla süratle devam edilmektedir. Halihazırda bu tercümenin iki cildi neşredilmiş bulun-
maktadır. Bu tercümenin yararlı olacağı açıktır. Ancak kanaatımız odur ki, bu tefsirler toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek durumda de-
ğillerdir. Böyle birşey beklenmemelidir de. Çünkü onlar devirlerinin ihtiyaçlarına cevap vermek üzere yazılmışlardır. Bu devrin ihtiyaçları ile o devrin ihtiyaçları arasında bazı benzerlikler olabilir. Ama hiçbir zaman unutulmamalıdır ki, o devir asla bu devir değildir. Bu itibarla, eski tefsirlerin tercümesi yerine, asrın ihtiyaçlarına cevap veren yeni tefsirlerin yazılması son derece hayati önem taşımaktadır. O halde, ilim adamlarının, gayretlerini bu yönde teksif etmeleri kaçınılmazdır.

Yapılmasını gerekli gördüğümüz açıklamalardan sonra, Cumhuriyet döneminde yayınlanmış olan tefsirlerin tanıtımına girişebiliriz.

1 - Hulâsatu'l-Beyân fi Tefsiri'l-Kur'an

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında (1923-1927) arap harfleriyle türkçe olarak 15 cilt halinde basılan bu tefsirin müellifi, Şeriye ve Evkâf

Vekilliğinde bulunmuş olan Konyalı Mehmed Vehbi Efendidir (36).

Mehmed Vehbi Efendi, tefsirinde, ayetleri aynen yazıp tercüme ettikten sonra, tefsirlerine girişir. Açıklamalarında, Taberî, Neysâburî, Razî, Beydavî, Hâzin ve Ebu's-Suud gibi müfessirlerin görüşlerine yer verir, ve en sonunda "hülâsa" olarak adlandırdığı kısımda ayetten alınması gereken dersi okuyucuya sunar (37).

Tefsirin dili bugün için oldukça ağırdır. Tefsir yeni çözümler getirmekten çok, nakle dayanır. Bu sebeple, eserde felsefî ifadeler, derin tahliller yoktur (38).

2 - Hak Dini Kur'an Dili

Birinci baskısı, 1935 - 1939 yılları arasında 8 cilt halinde yapılan bu tefsirin yazarı merhum Hamdi Yazır'dır. Fihristi de ayrıca bir cilt teşkil ettiğinden, eserin tamamı 9 cilt olmuştur.

Bu tefsir ve müfessiri hakkında, kanaatımızca mübalağalı görüşler serdedilmiştir. Bazıları tefsiri hakkında "Fikir ve ilim itibarıyla kaliteleşmiş dimağlara bugün onunkinden daha başarılı bir tefsir yoktur." (39) şeklinde görüş beyan ederlerken, bazıları da onun bir filozof olduğunu ileri sürmüşlerdir (40). Güneşi balçıkla sıvamak mümkün değildir. Merhumun tefsiri ortadadır. Elinden geldiğince ayetleri açıklamaya çalışmış, bilhassa ilk ciltlerde faydalı tefsirlerde bulunmuştur. Burada bilhassa müfessirin "alaka" konusunda müfessirlerin düştüğü hataya düşmediğini ve başarılı bir tefsir yaptığını belirtmemiz gerekir (41). Ancak daha sonraki ciltlerde bitiremem endişesiyle birçok ayet tefsir edilmeden geçiştirilmiştir.

Kanaatımızca, müfessirin en çok eleştirilmesi gereken yanı, ayetleri tercüme ediş şekli olmalıdır.

Gerçekten de tercüme, türk dilinin yapısına ters düşen tercümelecilerdir. Tercümelelerdeki garabet, kendisine iletiildiğinde, "Konuşma, yazı, hitabet üslubları mevcut olduğunu ve Kur'an'ın hitabet üslubuyla varid olmasından tercümelerinin o üsluba uygunluğunu belirtmiştir." (42).

35. Ömer Nasuhi Bilmen, a.g.e. I,5

36. Bu eser, 1968-1969 yıllarında Latin harflerine çevrilerek yeniden basılmıştır.

37. Konyalı Mehmed Vehbi, hayatı ve tefsiri hakkında fazla bilgi için bkz. Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu, Yrd. Doç. Dr. Şevki Saka, İmam-Hatip Liseleri için Tefsir, Ank. 1985, S. 112-119; Mehmet Sofuoğlu, Tefsire Giriş, İst. 1981, S. 370.

38. Mehmet Sofuoğlu, a.g.e. S. 370.

39. Mehmet Sofuoğlu, Tefsir Dersleri, İst. 1983, S. 91.

40. Doç. Dr. Süleyman Hayri Bolay, Bir Filozof Müfessir, M. Hamdi Yazır, (Milli Eğitim Kültür, sayı: 15, Mayıs 1982, S. 20-34.

41. Bkz. Hak Dini Kur'an Dili, V, 3436.

42. M. Sofuoğlu, a.g.e., S. 91.

Ancak merhum Sofuoğlu'nun da yerinde olarak ifade ettiği gibi, "ne kadar müdafaa payı ayrılırsa ayrılırsa, doğrusu şudur ki, tercüme, Türk diline ve ifadesine oldukça yabancı ve uzaktır." (43).

Kısaca özetlemek gerekirse, tefsir faydadan hali olmamakla birlikte, günümüz insanını tatmin etmekten uzaktır.

3 - Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri

Bu tefsir Diyanet İşleri Başkanlığında bulunmuş olan merhum Ömer Nasuhi Bilmen hoca tarafından kaleme alınmıştır. Eser 8 cilt halinde basılmıştır. Tefsir, faydalı bilgileri havi muhtasar bir tefsirdir. Ancak, günümüz meselelerine eğilmekten uzaktır.

4 - Kur'an-ı Kerim'in Yüce Meâli ve Çağdaş Tefsiri

Prof. Dr. Süleyman Ateş tarafından yazılan ve Ankara İlahiyat Fakültesi yayınları arasında 1982 yılında yayımlanan bu tefsir, Nisâ suresinde son bulmaktadır. Sayın hocamız bu tefsiri öğrencilere verdiği derslerin notlarından meydana getirmiştir. Yayınlanması ile birlikte süratle tükenen eserin, belki de tam olmadığı için, ikinci baskısı henüz yapılmış değildir. Tefsire yazdığı mukaddimede belirttiğine göre, Sayın Hocamız, Riyad'da bulunduğu üç yıl zarfında, kitabın yarısını geçmiş bulunmaktadır. Sayın Hocamızın, tefsiri bitirmiş olmasını ümit ediyoruz. Ancak şu ana kadar, eserin tamamının basıldığına dair bir şey duymuş değiliz.*

Sayın Ateş, tefsirine yazdığı Mukaddimesinde tefsiri yazış nedenini şöyle açıklar:

"Gerçi Türkçe'de yazılmış bir çok tefsirler vardır ama bunların dili artık yeni kuşağın anlayamayacağı kadar eskimiştir. Ayrıca, bu tefsirler metod bakımından modern anlayıştan uzaktır, birçok zayıf haberler tenkide tabi tutulmadan bunların içine girmiştir. Bıkıracak ölçüde de uzun yazılmıştır (44).

Sayın Hocamızın görüşüne tamamen katılıyoruz. Gerçekten de, şimdiye kadar tanıtmasını yaptığımız eserler, gerek dilleri gerekse metodları bakımından günümüz insanına hitab etmekten uzaktır. Bugün metod olarak, yararlanılan eserler, dipnotlarda veya gerekli yerlerde, cilt ve sahifeleriyle birlikte zikredilmektedir. Oysa, önceki tefsirlerde bu hususu görmek mümkün değildir. Yine, Sayın Ateş'in tefsirini "çağdaş" bir tefsir olarak adlandırması manidardır. Çünkü, bundan böyle tefsir günümüzün problemlerine eğilme zuretinin kavramıştır. Bir tefsirin başarılı oluşu artık, toplumun ihtiyaçlarına cevap vermesine bağlıdır.

Değerli Hocamız, Kur'an'ı Kerim'in vahyi, yazılması, ezberlenmesi, toplatılıp çoğaltılması, Kur'an-ı Kerim'in muhtevası ve onun tefsirine dair yazmış olduğu girişten sonra surelerin tefsirine geçer. Surelerin tefsirine geçmeden önce, surenin iniş sebebi ve ele aldığı konularla ilgili bilgiler verir. Yararlandığı kaynakları, dipnotlarında, cilt ve sahifeleriyle birlikte verir. Tefsir'deki bu ilmi metodun sayın hocamızla birlikte başladığını belirtmek gerekir.

Kanaatimizce tefsirin en önemli yönü toplumun zihnini kurcalayan enflasyon, taksitle satış v.b. gibi önemli meselelere çözüm getirmesidir. Burada Sayın Hocamızın, günümüzde dalgalı para sistemlerinde faizin durumu ile ilgili değerli görüşlerine yer vermeden geçemeyeceğiz:

"Hadiste beyan edildiği üzere cins ve miktarı aynı olan şeyleri değiştirmede fazlalık ribâdır. Altın, gümüş ve hadiste gösterilen öteki maddeler değerini koruyan şeylerdir. Faraza on yıl önce bir gram altın ne kadar iş görürse bu gün de o kadar iş görür. Gerçi o zaman altının gramı düşük idi ama karşılığı olan para kıymetli idi. On yıl önce fiatı onbeş lira olan bir gram altının alış gücü ne ise bugün fiatı ikibin lira olan bir gram altının alış gücü de odur. Bundan dolayı altın veya gümüş, yahut bunlardan yapılmış para borç vermiş olan kimse, bir süre sonra yine ancak verdiği mislini alabilir. Bundan fazlasını alması haramdır.

Fakat bugün uygulanan dalgalı para sistemleri, yıldan yıla, hatta aydan aya değer kaybına uğramaktadır. Bir yıl önceki yüz lira ile, bir yıl sonraki yüz liranın alış gücü aynı değildir. Bu paralar, mutlaka satınalma gücünden yüzde beş - yüzde elli, altmış oranında değer kaybına uğramaktadır. Binaenaleyh, bu paraları borç verenin, verdiği borcun borç verdiği andaki değerini karşılayacak oranda bir fazlalık alması haram olmasa gerektir. Çünkü bunlar altın ve gümüş olmadığı için hadiste zikredilen altı şeyin hükmüne girip girmedikleri hususunda ne de olsa bir şüphe vardır. Ödünç veren, böyle bir fazlalık almazsa zara uğramış olur.

43. M.Sofuoğlu, a.g.e., S. 91.

44. Prof.Dr.Süleyman Ateş, Kur'an-ı Kerim'in Yüce Meâli ve Çağdaş Tefsiri, 1, 16.

*Söz konusu tefsir, tamamlanmış olup 2 cildi yayınlanmıştır.

Faraza bir yıl önce bin lira borç veren adam, bir yıl sonra yine bin lira alırsa—paranın yılda yüzde on veya daha fazla değer kaybına uğradığını düşünürsek— en az yüz lira zarar etmiş olur. Çünkü bin lira, bir yıl sonra dokuzyüzlira değerine düşmüştür. O halde bu adamı ziyana sokmamak için paranın yılda uğradığı değer kaybını vermek lazımdır. Bu bir fazlalık değil, adamın kendi parasıdır. İslâm kimsenin zarara uğramasını istemez. Evet altın ve gümüş yahut hadiste sayılan maddelerin ödünç verilmesinde fazlalık haramdır, faizdir. Fakat değer kaybına uğrayan paraların ödünç verilmesinde paranın değer kaybı kadar bir fazlalık, haram faiz hükmüne girmez, yahut borcun, altın veya gümüş gibi değerini koruyan maddeler üzerinden verilip alınması uygun olur. Mesela borç olarak altın verilir ve alınan altın aynen ödenir böylece borç verende zardan korunmuş olur"(45).

5 — Kur'ân-ı Kerim Meâl ve Tefsiri

Değerli hocalarım Prof.Dr.Talat Koçyiğit ve Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu tarafından yazılan ve 1984 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları arasında neşredilen bir ciltlik bu tefsir Fâtiha suresi ile Bakara suresinin tefsirini ihtiva etmektedir.

Zamanın Diyanet İşleri Başkanı sayın Dr. Tayyar Altıkulaç, tefsirin yazılış nedenini şöyle açıklar: "Başkanlığımız için büyük bir eksiklik olan bir telif tefsirin yazdırılması işi uzun zamandan beri zihnimizi meşgul eden önemli bir konu idi. Bu eksikliğin, mevcut Türkçe tefsirlerin sadeleştirilerek yayınlanması yolu ile telafi edilmesi zaman zaman düşünülmüş ise de karşımıza çıkan bazı engeller, bu düşüncenin gerçekleşmesine izin vermemiştir.

Mümkün olduğu ölçüde çağımızın ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte ve yaşayan Türkçe ile bir tefsir hazırlanması çalışmalarımız, nihayet şu anda elinizde birinci cildi bulunan eserin yazarları sayın Prof. Dr. Talat Koçyiğit ile sayın Prof Dr. İsmail Cerrahoğlu'nun bu zor ve ulvi görevi üstlenmeleri ve birinci cildini tamamlamaları ile ilk meyvesini vermiş oldu.

Temennimiz, yaklaşık altı cilt halinde siz okuyucularımıza sunmak istediğimiz bu eserin, kısa sürede tamamlanmış olmasıdır. Bunun için sayın yazarlarımıza çalışmalarında Cenab-ı Hak'tan üstün başarılar temenni ediyorum (46).

Sayın Koçyiğit ve Cerrahoğlu, uzun çalışmalar sonucu ortaya koydukları tefsirlerine, Kur'ân-ı Kerim ve tefsiri hakkındaki 44 sahifelik ilmi bir mukaddime ile başlarlar. Daha sonra Fatiha ile Bakara surelerinin tefsirine girerler. Surelerin tefsirine girmeden önce surenin nüzul sebebi, gayesi ve fazileti hakkında genel bilgiler verirler.

Tefsir ilmi bir metotla kaleme alınmıştır. Müfessirler, metinde geçen haberlerin kaynaklarını, cilt ve sahifelerini verirler.

Kanaatimizce tefsirin en önemli özelliği, son derece belîğ ve akıcı bir üslupla yazılmış olmasıdır. Daha önceki tefsirlerde bu üslub güzelliğini göremiyoruz. Ayetler arasındaki ilgi mükemme bir şekilde kurulmuştur. Oysa daha önceki tefsirlerde, bu özelliği görmek her zaman mümkün olamamaktadır.

Değerli hocalarım sayın Talat Koçyiğit ve İsmail Cerrahoğlu'nun zaman zaman yerleşmiş bazı yorumları eleştirdiklerine, yeni yorumlar getirdiklerine şahit oluyoruz. Mesela, bu yeni yorumlardan birini, Bakara suresinin 13. âyet-i kerimesi ile ilgili yaptıkları yorumda görüyoruz. Değerli hocalarım, bu yorumlarıyla, cumhurdan ayrılmakta, ve böylece âyet-i kerimeye yepyeni bir anlam kazandırmaktadırlar. Konunun iyice açıklığa kavuşması için, hocalarımın ayetle ilgili tenkid ve açıklamalarını aynen aktarmakta yarar görüyoruz: "Onlara "siz de insanların inandıkları gibi inanın" denildiği zaman, "biz beyinsizlerin inandıkları gibi mi inanıyoruz?" derler. Oysa bilirsiniz ki, asıl beyinsiz onlardır, evet onlardır. Fakat (bunu) bilmezler."

(Bakara, 13)

Münâfıklarla ilgili ilk ayette de ifade edildiği gibi, bunlar, "Allah'a ve âhiret gününe iman ettik" diyen, fakat gerçekte mü'min olmayan kimselerdir. Her ne kadar müslüman olmuşlarsa da müslümanlıkları zahirdir ve sadece dillerindedir. Bütün davranışlarından ve bütün sözlerinden, iman hususundaki yalanlarını kolayca anlamak mümkündür.

İşte bu ayette de onların bu yalanlarına ve iki yüzlülüklerine işaret edilerek bundan vaz geçmeleri ve diğer insanlar gibi iman etmeleri istenmiştir. Ayette geçen "insanlar" (nâs) sözü, iki manaya delalet eder. Bu sözle ya dar manada, Hz. Peygamber devrinde mü'min ve müslüman olanlar kastedilmiştir; yahutta geniş manada, ilk pey-

45. Süleyman Ateş, a.g.e., I, 328—329.

46. Prof.Dr.Talat Koçyiğit, Prof.Dr.İsmail Cerrahoğlu, *Kur'ân-ı Kerim Meâl ve Tefsiri*, Ank. 1984, S. 6.

gamberden son peygambere kadar, gelip geçmiş bütün peygamberlere inanan ve inançlarında samimi olan mü'minler kastedilmiştir. Bu hususta, tefsirlerde değişik görüşler ileri sürülür. Fakat gerçek olan şudur ki, "insanlar" (nās) sözü ile, iste dar manada yalnız müslümanlar kastedilmiş olsun, ister geniş manada Adem (as) den itibaren tevhit akidesine inanmış bütün mü'minler kastedilmiş olsun, bunların imanları ile münafıkların imanları, daha doğrusu inançsızlıkları arasında büyük fark vardır, ve münafıklardan istenen de, diğer insanlar gibi iman ederek bu farkı kaldırmaları ve iman yönünden mü'minlerle eşit seviyeye gelmeleridir. Ne var ki münafıkların bu davete verdikleri cevap yine kalplerini çepeçevre kuşatmış olan nifakın alâmetini taşımaktadır. Diyorlar ki; "Biz beyinsizlerin iman ettikleri gibi mi iman ediyoruz?"

Bütün tefsirler, münafıkların, bu cevaplarında geçen ve bizim "beyinsizler" manasında ifade ettiğimiz sifihâ (sefiher) sözünü, Hz. Peygamber'e tabi olan müslümanlar hakkında kullandıklarını kaydederler. Daha doğrusu "beyinsizler" sözünü "insanlar (nās) ın inandığı gibi inanın" ibaresindeki "insanlar (nās)" a talik ederler ve münafıkların bu davete cevaplarını "biz, o beyinsiz insanların inandıkları gibi mi inanalım" şeklinde manalandırırılar.

Kur'an-ı Kerim'in Türkçe meallerinde de ayetin manası bu tefsire göre verilmiştir. Mesela değerli âlim Balıkesirli Hasan Basri Çantay'ın Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-ı Kerim'inde bu ayetin meâli aynen şöyledir: "Onlara, insanların (müslümanlar) inandığı gibi inanın, denilince, biz de o beyinsizlerin inandığı gibi mi inanacağız? derler."

Diyânet İşleri Başkanlığınca yayımlanan Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamında:

"Herkesin inandığı gibi siz de inanın, denilince de, beyinsizlerin inandığı gibi mi inanalım, derler".

İzmirli İsmail Hakkı Bey'in Meâlî'l-Kur'an'ında:

"Onlara nâsın iman ettikleri gibi siz de iman ediniz, denildiği zaman, onlar, biz o avanaklar gibi iman mı edelim? derler."

Ömer Rıza Doğrul'un Tanrı Buyruğu'nda da:

"Onlara, herkes nasıl inandıysa siz de inanın! denildiği zaman, biz de avanaklar gibi iman mı edelim? derler" şeklindedir.

Görüldüğü gibi bu meâllerin hepsinde de, diğer insanların iman ettikleri gibi iman etmeye davet olunan münafıkların, o insanları beyinsiz veya avanak olmakla itham ederek, onlar gibi iman etmeyecekleri ifade olunmaktadır.

Kanaatımızca bu meâller hatalıdır ve münafıkların bilinen sıfatlarına aykırı düşmektedir. Şöyle ki: Münafıklarla ilgili ilk ayete (ayet no 8) "Allah'a ve âhiret gününe iman ettik derler; halbuki onlar mü'min değillerdir." 11. ayette "Onlara, yeryüzünde fesat çıkarmayın, denildiği zaman, biz ancak ıslah edicileriz, derler".

14. ayette de "Onlar, iman edenlerle karşılaştıkları zaman, iman ettik derler; şeytanları ile baş başa kalınca da, biz sizinle beraberiz; sadece onlarla alay ediyoruz, derler" buyurulmuştur.

Üzerinde durduğumuz 13. ayetin sıyak ve sibakını teşkil eden bu ayetler göstermektedir ki, münafıklar, kendilerine söylenen her şeyi, müslümanları itham etmeden ve istenilen şeye itirazda bulunmadan yaptıklarını söylemektedirler. Allah'a ve âhiret gününe inandıklarını söylerler; yeryüzünde fesat çıkarmadıklarını, aksine ıslah ettiklerini bildirirler; iman edenlerle karşılaştıkları zaman da, "iman ettik" derler. Ne var ki bütün söyledikleri yalandır ve zaten münafıklığın alâmeti de budur.

İşte sıyak ve sibaktaki ayetlerin bu manaları göz önünde bulundurularak 13. ayetin meâli şöyle olmalıdır: "Onlara, insanların inandıkları gibi siz de inanın, denildiği zaman, biz, beyinsizlerin inandıkları gibi mi inanıyoruz? derler".

Bu meâlde münafıkların, müslümanları beyinsizlikle itham etmelerine yer verilmemiştir. Eğer hatalı bulduğumuz diğer meâllerde olduğu gibi "Biz de o beyinsizler gibi mi inanalım?" denilse idi, münafıkların, inanan insanları beyinsizlikle itham etmiş oldukları anlaşılırdı. Halbuki onlar, diğer ayetlerde olduğu gibi, bu ayette de, münafıklığın sıfatına uygun olarak şunu demek istemişlerdir: "Siz, bizim, insanlar gibi inanmamızı istiyorsunuz. Halbuki biz beyinsizler gibi mi inanıyoruz? Hayır, biz de insanlar gibi inanıyoruz". Fakat münafıklar, bütün işlerinde ve bütün sözlerinde samimi değillerdir. Beyinsizler gibi değil, insanlar gibi inandıklarını söylerken de böyledir ve bu sözleri de yalandır" (47).

Netice olarak; eser böyle bir çok ilmi tenkit ve yorumlarla doludur. Sayın Dr. Tayyar Altıku- laç'ınki gibi bizim de temennimiz, tefsirin bir an

önce tamamlanmasıdır. Ancak sayın Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu'nun tefsirin yazım işinden ayrıldığını öğrenmiş bulunuyoruz; halen çalışmalarını Prof. Dr. Talat Koçyiğit Bey sürdürmektedir. Tefsirin ikinci cildi tamamlanmış bulunmaktadır. İnşallah basımı ilk ciltte olduğu gibi yılları almaz da bir an önce ilim dünyasına sunulur.

6 — İlimin Işığında Asrın Kur'ân Tefsiri:

Celal Yıldırım tarafından kaleme alınan bu tefsirin ilk cildi 1985 yılında yayımlanmıştır. Bildiğim kadarı ile şimdiye dek dokuz cilt çıkmıştır. Tefsirin başlığundan müfessirin oldukça iddialı olduğu anlaşılabilir. Hemen belirtmek gerekir ki, tefsir son derece yararlı, faydalı bir tefsirdir. Dil bakımından da başarılı sayılır. Ancak, müfessirin, ilmi metodun bazı gereklerini her zaman bihakkın yerine getirmediklerini görüyoruz. Meselâ, sayın Celal Yıldırım Bey, dipnotlarında, her zaman aynı dikkat ve titizliği göstermemektedir, Kaynaklar verilirken, cilt ve sahifelerin, belirtilmesi ilmi metodun bir gereğidir. Sayın Yıldırım, zaman zaman bu metoda uyduğu halde çoğu kez niçin uymamaktadır? Hadislerin kaynakları verilirken, mesela I, 254 olduğu gibi, "(1) Buharî-Tirmizî; Hadisün. Sahihün—Hz. Aişe (r.a) den; (2) İbn Hibbân, İbn Mesud (r.a) den (3) Buhari ve diğer hadis kitapları" demekle yetinilemez; kaynakların cilt ve sahife numaralarının verilmesi de gerekir. Maalesef sayın Celal Yıldırım, tefsirinin bir çok yerinde bu ilmi metodu uygulayamamıştır. İnsan ister istemez sayın Yıldırım'ın zikrettiği kaynaklara bizzat kendisinin baş vurmadığı, söz konusu kaynakları doğrudan doğruya önündeki tefsir kitaplarından aktardığı düşüncesine sapanıveriyor. Zira, sayın Yıldırım, yeri geldikçe, kaynakları tam olarak vermeyi de ihmal etmiyor. Bilhassa dokuzuncu ciltte bu hususta daha titiz davrandığı göze çarpıyor.

Kısacası, sayın Yıldırım eserine ilmi bir hüviyet kazandırmak istiyorsa, ilmi metodun gereklerini yerine getirmek zorundadır.

Diğer taraftan sayın Celal Yıldırım'ın, ön-sözde, yedi harfi "yedi kıraatla" özdeşleştirdiğini görüyoruz (48). Yedi harften maksadın yedi kıraat olmadığı açıktır. Zira yedi kıraat, onun da ötesinde on dört kıraat, Hz. Osman devrinden sonra ortaya çıkmıştır. Yedi kıraati ilk defa bir araya getiren İbn Mücâhid 325 hicride vefat etmiştir. Yedi harf olayı ise Hz. Peygamber (s.a.) in devrini ilgilendiren bir olaydır. Yedi harften

maksadın ne olduğu ihtilafli bir konudur. Ancak, yedi harfin yedi kıraat olmadığı kesindir. Bu bakımdan sayın Yıldırım'ın yedi harfi yedi kıraat olarak göstermesi doğru değildir.

Sayın Celal Yıldırım, müfessirin bilmesi gereken ilimlerden söz ederken on üçüncü maddede şu görüşlere yer vermektedir: "Günün gelişen ilimlerinden tefsirde yardımcı olacak dalları bilmek te oldukça önemlidir. Çünkü Kur'ân, gelişen ilmin önünde yürür, ilim arkadan onu takip eder ve doğruyu bulunca Kur'ân'daki ilgili ana fikri tasdik mecbur olur. O halde, biyoloji, astronomi, anatomi, tarih felsefesi, psikoloji, ekonomi, devlet idaresi, coğrafya gibi ilimleri bilmeye veya bu konuda yazılan en kıymetli eserlerden yararlanmaya gerek vardır" (49).

Sayın Yıldırım'ın bu görüşlerine katılmamak mümkün değildir. Ancak, kendisinin, yazdığı hususları her zaman yerine getirmediklerini görüyoruz. Zira, ilmin ışığında asrın tefsiri iddiasında bulunan bir tefsirde "insanın kan pıhtısı" merhalesi geçirdiğinden asla söz edilmemesi gerekir (50). Kaldı ki, Alaka'dan maksadın ne olduğunu açıklayan bir çok ilmi eser vardır. Daha önce bu eserlerden bazısına atıfta bulunmuştuk. Sayın Yıldırım'ın "Alaka" ile ilgili ayetleri tefsir ederken, en az birisini, veya embriyoloji ilmine dair bir eseri okuması gerekir. Bırakınız en kıymetli olanını, en basit bir embriyoloji ders kitabını okumuş olsa idi, insanın yaratılışının hiç bir döneminde kan pıhtısı safhasından geçmediğini anlamakta güçlük çekmezdi.

Hemen belirtmek gerekir ki, yaptığımız bu tenkitler, tefsirin hiç bir şekilde değerini düşürmez. Daha önce ifade ettiğimiz gibi, tefsir gerçekten de son derece yararlı bir tefsirdir. Dil bakımından da akıcı bir usluba sahiptir. Arzumuz, müfessirin zaman zaman uyguladığı metodu, her zaman ve eksiksiz olarak uygulamasıdır. Zaten müfessir son ciltten itibaren daha titiz davranmaya özen göstermiştir Sayın müfessire başarılar diler, eserini bir an önce bitirmesini temenni ederiz.

Daha önce iki tercüme tefsir ile ilgili bazı mülahazalarda bulunmuştuk. Burada türkçeye tercüme edilmiş tefsirler üzerinde de kısaca durmak istiyoruz.

48. Celal Yıldırım, *İlimin Işığında Asrın Kur'ân Tefsiri*, I, 13.

49. Celal Yıldırım, a.g.e., I, 10.

50. Celal Yıldırım, a.g.e., VIII, 3993—3996, 4083—4087.

7 - Fî Zilâli'l-Kur'an

Bu tefsir Mısırlı sosyoloji profesörü şehid Seyyid Kutub tarafından yazılmıştır. Bu zâtin hayatı son anına kadar araştırmaları geçmiştir. Akademik çalışmaları esnasında sosyalizm, komünizm ve kapitalizmi ince detaylarına varınca ya kadar inceledi. Sonuç olarak sayın İsmail Hakkı Şengüler'in de ifade ettiği gibi: (50) "Bu rejimlerin hepsinde de beşeriyete zararlı olan ve insanlığı muhtelif şekillerde köleleştiren unsurlar bulunduğunu tesbit etti. Ve daha önce bu sahadaki sathi bilgileri ile giriştiği mücadeleden dolayı pişmanlık duymaya başladı.

Bu doktrinler üzerindeki incelemelerini bir sonuca bağladıktan sonra, bütün çalışmalarını Kur'an ve İslâm esaslarının tedkikine hasretti. İman ve İslâm prensipleri üzerinde uzun müddet ilmi çalışmalar yaptı. Artık; insanoğlunun meydana getirdiği doktrinlerle Allah kelâmı olan Kur'an düsturu arasındaki farkları yan yana getirip her noktada mukayeseler yapmak ve sağlam neticeler intâc etmek imkânına sahip olmuştu...

İnsanlığı kurtarmak adına yaptığı bu uzun ve ciddi çalışmalar sonunda memleketinin de, bütün insanlığın da kurtuluşunu Kur'an-ı Kerim'e sarılmakta buluyordu. Muhtelif sahalarındaki bu ilmi ve felsefi araştırmaları, kendisine sarsılmaz bir iman bahşetmişti. Okudukça akidesi sağlamlaşıyor, azmi kuvvetleniyordu. Tebessümle karşıladığı ölüm sehpasına da, bu iman ve akide uğruna çıkmıştı.

Akide,... akide... akide...

Akideye ne derece önem verdiğini kendi ağzından dinleyelim: "Gerçek mücadeleyi verebilmek için akide şarttır. Akidesiz hayat, akidesiz insanîyet tasavvur olunamaz. O'nu bir zamanlar sadece kelime halinde söylüyorduk da; çüce sefiher onunla oynuyor, alay ediyorlardı. Bugün ise hadisât ve realiteler haykırıyor! Alçak lisanlar anlamasa da... Adî kalemler onunla oynasalar da!... Zaten adilerin, sefillerin her yerde meslekidir bu!...

Seyyid Kutub, yeryüzünde beşeriyeti kurtarmak adına insan oğlunun meydana getirdiği bütün rejim ve düsturları terazinin bir kefesine, Allah Teâlanın va'zettiği Kur'an düsturu diğer kefesine koyuyor, Kur'an ağır basıyordu... Öyle ise; insanlık âleminin hem maddî, hem manevî yaralarını sarılabilmek ve onu her iki yönden de huzura kavuşturmak için Kur'an'a sarılmaktan

başka çare yoktu!... Müslüman milletler bugün bir çok bakımdan geri kalmışlarsa, bu müslüman olduklarından değil, İslâmiyete bihakkın sarılmadıklarından ve onun yüce prensiplerini değerlendiremediklerinden" (51).

İşte şehid Seyyid Kutub'un Fî Zilâli'l-Kur'an ve daha başka bir çok eseri bu haleti ruhiye içinde yazılmıştır. Amaç müslümanları, onların da ötesinde bütün insanlığı yegâne kurtuluş yolu olan Kur'ana yöneltmektir. Beşerî doktrinlerin, insanların problemlerini çözemedikleri, çözmek şöyle dursun daha da içinden çıkılmaz hale getirdikleri her gün yaşanan sosyal gerçekler değildir? Üstün ırk idealiyle hareket eden Nazi dünyası, milyonlarca masum insanın kanını akıtmamış mıdır? Siyonizmin işlediği cinayetler her akşam televizyonda gözler önüne serilmiyor mu? Oysa yüce Allah, haksız yere masum bir insanın öldürülmesini bütün insanlığın öldürülmesi, buna mukabil hayat verilmesini ise bütün insanlığın ihya edilmesi olarak görmüyor mu? (52). O halde insanları kurtuluşa erdirecek tek yol Kur'andır.

İşte Seyyid Kutub, bu ulvî gaye ile yola çıkmış ve bu uğurda canını vermekten çekinmemiştir. Ne mutlu ona ki, Allah'ın en çok sevdiği kulları arasına katılabiliştir. Seyyid Kutub, diğer başka eserleri gibi, Fî Zilâli'l-Kur'an'ın son yarısını da hapisanede yazmıştır. Bu dev eser 15 cilt olarak M. Emin Saraç, İ. Hakkı Şengüler ve Bekir Karlığa tarafından tercüme edilmiştir. Türkiye'de en çok satılan tefsirler arasındadır. Bunun sebebi, eserin, bir ideoloji, bir dava, bir cihad tefsiri olmasıdır. Bu özelliği, birazdan tanıtmasını yapacağımız, merhum Mevdudi'nin "Tefhimu'l-Kur'an"ı dışında hiç bir tefsirde görmek mümkün değildir.

Prof. Dr. Seyyid Kutub'un dili son derece edebî bir dildir. Maalesef tercüme için aynı şeyleri söylemek mümkün değildir. Bu işin çok zor bir iş olduğunu da belirtmek gerekir. Yine de mütercimlerin yeni baskılar için tercümeyi tekrar gözden geçirmelerinde yarar vardır. Şehid Seyyid Kutub'un bu kâhçı eseri böyle bir zahmete katlanılmasına fazlası ile değer.

Kanaatimizce, tercümenin en çok kınanması gereken yönü, mütercimlerin ayetlerin tercümelerinde hatalara düşmeleri olmalıdır. Ayetler yanlış tercüme edilince, tercüme ile tefsir aranda bir bağlantı kurmak zor olmaktadır. Yeri gelmişken bu hatalardan ikisine işaret edelim; İlkine, Nahl suresinin 71. âyetinden söz ederken işaret et-

51. Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'an*, I, 12.

52. Seyyid Kutub, a.g.e., I, 12.

53. el-Mâide, 32.

miştik. Diğer Şuarâ suresinin 197. ayet-i kerimesidir. Mütercimler bu ayet-i kerimeyi şöyle tercüme etmişlerdir: "İsrail oğulları bilginlerinin bunu bilmeye bir delilleri yokmuydu? Oysa şöyle tercüme edebilirlerdi: "İsrailoğulları bilginlerinin bunu bilmiş olması, onlar için bir delil teşkil etmez mi?"

Kur'an'a hizmet hususundaki gayretlerinden şüphe etmediğimiz değerli mütercimlerden ricamız, tercümeyi yeniden gözden geçirmeleri ve böylece mevcut hataları izale etmeleridir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi şehid Seyyid Kutup'un bu ölmez eseri, böyle bir ihtimama fazlasıyla layıktır.

8 — Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri — İbn Kesir:

Bu tefsir, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyelerinden, Dr. Bekir Karlığa ile Doç. Dr. Bedrettin Çetiner tarafından tercüme edilmiştir. Tercüme onbeş cilttir, son cildi 1987 yılında yayınlanmıştır. Mütercimler, büyük müfessir İbn Kesir'in tefsirini tercüme ettikleri halde, yetersiz bulmuş olacaktı ki, tercümeye birçok tefsirden nakilde bulunmuşlardır. Böylece tercüme artık bir bakıma İbn Kesir'in tefsirinin tercümesi olmaktan çıkmış bulunmaktadır. Kanaatimizce bu yanlış bir tutumdur. Madem ki söz konusu olan İbn Kesir'in tefsirinin tercümesidir ve tercümenin başlığı da bu ismi taşımaktadır, o halde tercümeye başka tefsirlerden ilaveler yapılmaması gerekirdi.

Diğer taraftan tercüme hatalardan da hali değildir. Mütercimler, bazı ayetlerin ve metnin tercümesinde hatalara düşmüşlerdir. Ayetlerin tercümesiyle ilgili olarak hatalardan birine daha önce işaret etmiştik.

Kıscası tercüme faydadan hali değildir; ancak çağımızın insanına fazla birşey vereceğini sanmıyoruz.

9 — Tefsir-i Kebir, Mefâtihi'l-Gayb:

Büyük müfessir Fahreddin er-Razi tarafından yazılmış olan bu tefsiri tercüme işine, değerli ilim adamlarımızdan Prof. Dr. Suat Yıldırım, Doç. Dr. Lütfullah Cebeci, Doç. Dr. Sadık Kılıç ve öğretim görevlisi C. Sadık Doğru girişmişlerdir. Tefsirin şimdiye kadar iki cildi neşredilmiştir. 2. cilt, Bakara suresinin 53. ayetinin tefsiriyle sona ermektedir. Mütercimler eserin tercümesini büyük bir ciddiyetle sürdürmektedirler.

Tercüme tamamlandığında faydalı olacağı muhakkaktır; ancak asrın ihtiyaçlarına cevap vereceğini zannetmiyoruz.

10 — Tefhimu'l-Kur'an, Kur'an'ın Anlam ve Tefsiri:

Pakistanlı büyük alim, merhum Ebu'l-A'la Mevdûdi tarafından kaleme alınan bu tefsir, "İnsan Yayınları" tarafından yedi cilt olarak 1986-1988 yılları arasında yayınlanmıştır.

Bu büyük eserin, genel yayın Yönetmeni Ali Bulaç'ın başkanlığında, Muhammed Han Kayani, Yusuf Karaca, Nazife Şişman, İsmail Bosnalı, Ali Ünal, Hamdi Aktaş'tan oluşan tercüme kurulu, Urduca'dan tercüme etmiş, redaksiyon ile ilgili işleri de Ahmet Özalp, İsmail Bosnalı, Düccane Cündioğlu'ndan oluşan bir komisyon üstlenmiştir. Eserin mümkün olduğunca hatasız çıkması için de Ersel Anmaç ta tashih işi ile görevlendirilmiştir. Eser gerçekten de çok güzel bir baskı içinde okuyucuya sunulmuştur. Tercüme bir ekip çalışmasının başarılı bir örneğini simgelemektedir.

Tercümede zaman zaman türkçe ifade bozukluklarına rastlanıyorsa da yine de başarılı sayılır. Bu haliyle tefsir sahasındaki büyük bir boşluğu doldurmaktadır. Bu bakımdan burada bu eserin dilimize kazandırılması hususunda katkıda bulunanlara şükran duygularımızı ifade etmeyi zevkli bir borç biliriz.

Şimdiye kadar tanıtmasını yapmaya çalıştığımız tefsirlerdeki mevcut meâl hatalarının bu tefsirde bulunmadığını büyük bir memnuniyet içerisinde müşahade ediyoruz. Bu bakımdan tercüme Kur'an meâli bakımından da büyük bir önem arz etmektedir.

Büyük alim Mevdûdi, tefsirine, Kur'an'a ve onun evrensel özelliğine dair yazdığı bir girişle başlar. Daha sonra surelerin tefsirine girişir. Surelerin tefsirine girmeden önce surenin nüzul sebebi, konusu, tarihsel arka planıyla ilgili bir giriş yazar. Bu girişler, surenin anlaşılmasıyla ilgili, son derece faydalı bilgileri içerir. Mevdûdi, tefsirine, gerekli gördüğü 32 haritayı, 12 adet mimariyle ilgili fotoğrafı ilave etmeyi ihmal etmemiştir. Daha sonra Mevdûdi ayetleri Urduca'ya çevirir ve üzerinde durulup, açıklanmasını gerekli gördüğü kelimelere rakamlar koyar ve sonra onları sırayla açıklamaya çalışır.

Mevdûdi'ye göre Kur'an, hayata bilfiil uygulanmadıkça anlaşılabilir. O bu konudaki görüşlerini "Giriş bölümünde şöyle ifade eder:

"... Fakat tüm bunlara rağmen bir kimse Kur'an'ın mesajını pratiğe aktarmaksızın, O'nun ruhunu tam anlamıyla kavrayamaz. Çünkü Kur'an ne kolayca okunacak bir soyut teori ve fikirler kitabıdır, ne de ancak üniversite ve manastırlar-

da incelenebilecek dini bir muamma kitabıdır. O, insanları bir harekete davet etmek ve bu harekete uyanların etkinliklerini, bu amacı elde edebilmeleri için yönlendirmek üzere gönderilmiş bir kitaptır. Bu nedenle O'nun gerçek anlamını kavrayabilmek için, kişi hayatın bağırına atılmalıdır. Hz. Muhammed (s.a) gibi yumuşak ve sessiz birinin, sessizliğinden çıkıp, İslam hareketini başlatmasının ve karşı çıkanlarla savaşmasının nedeni işte budur. O'nu her türlü yanlışlığa ve kötülüğe karşı savaş ilan etmeye ve şartlar ne olursa olsun, kafirlerle mücadele içinde olmaya teşvik eden Kur'an'dır. Daha sonra Kur'an her evden temiz mizaçlı kimseleri kendine çekti ve onları yeni harekete karşı çıkmak üzere kendilerini hazırlayan, eski düzeninin savunucularına karşı mücadeleye etsinler diye lider etrafında topladı. Yirmi üç yıl kadar süren, doğru ile yanlış, hak ile batıl arasındaki bu uzun ve şiddetli savaş boyunca Kur'an, İslami hayat tarzını mükümmel bir şekilde kurmayı başarınca dek, her an ve her sahada İslami harekete rehberlik etmeye devam etti. O halde bir kimse sadece O'nun kelimelerini okuyarak, Kur'an'daki doğruları kavrayamaz. Bunları kavrayabilmek için, kişinin iman ile küfür, İslami ile gayr-İslami, hak ile batıl arasındaki çatışmada etkin bir rol alması gerekir. Bir kimse ancak, O'nun mesajını kabul edip, tüm insanları bunu kabul etmeye çağırdığında ve O'nun Hidayeti üzere hareket ettiğinde O'nu anlayabilir. Ancak bu şekilde kişi, Kur'an'ın vahyedildiği dönemde onları anlayıp tecrübe edebilir. Böyle bir kimse o dönemde, Mekke'de, Taif'te, Habeşistan'da karşılaştığı şartların aynısıyla karşılaşır, Bedir'de, Uhud'da, Huneyn ve Tebuk'te yaşanana benzer bir ateş çemberinden geçecektir. Ebu Cehillerle, Ebu Leheplerle, iki yüzlü münafıklarla, "Yahudilerle", kısacası Kur'an'da bahsedilen her tür insanla karşılaşacaktır. Bu mükemmel bir tecrübedir ve bu tecrübe etmeye değer bir husustur.

Bu tecrübelerin herhangi bir safhasından geçerken, kişi şu şu safhalarda nazil olduğu ve hareketi yönlendirmek üzere şu şu talimatları verdiği kendiliğinden belli olan bazı ayet ve surelere rastlayacaktır. Bu şekilde kişi, kelimelerin sözlük anlamlarını tam kavrayamasa, gramer ve belagatin inceliklerini tam çözümleyemese bile, Kur'an'ın sahip olduğu ruhu kendiliğinden ortaya koyar. Aynı formül, O'nun emirlerine, ahlaki öğretilerine, ekonomi ve kültür ile ilgili talimatlarına ve insan hayatının çeşitli yönleriyle ilgili kanunları-

na da uygulanabilir. Bunlar pratiğe aktarılmadıkça anlaşılabilir. O halde O'nu pratik hayattan uzaklaştıran kişiler ve toplumlar, sadece dudaklarıyla okuyarak O'nun anlamını kavrayıp, ruhunu idrak edemezler." (54).

Açıkça görülmektedir ki Mevdüdi, Kur'an'ı hayatın her yönünü düzenleyen bir sistem olarak algılamakta ve insanlığın kurtuluşu için, onun bilfiil uygulamaya konulmasını zaruri görmektedir. Kur'an'ı bir hayat nizamı kabul etmek ve onu asrımızda uygulamaya koymak... İşte Mevdüdi'nin tefsirinin dayandığı iki temel esas. Bu iki esas gözönünde bulundurulmadan, Tefhim'i anlamak mümkün değildir (55).

Kur'an'ı bir hayat sistemi olarak algılamasının tabii bir sonucu olarak din kavramı üzerinde ısrarla durur ve Din'in uzun zamandan beri müslümanlar arasında yaygın olan yanlış kavranışına dikkatleri çeker. Mevdüdi, dinin yanlış kavranışıyla ilgili görüşlerini, Yusuf suresinin 76. ayetini açıklarken şöyle ifade eder:

"... Dahası "Melik'in dini" ibaresini "ülkeyasaları" anlamında kullanmak suretiyle, Allah "Din" kelimesinin geniş kapsamına işaret etmekle, Risaletin sahasını yalnızca Allahın birliğine inanmakla sınırlandırıp, onu kültürel, siyasi, sosyal, hukuki ve hayatın diğer dünyevi cephelerini dışarıda bıraktığına inanan kimselerin din kavramını kökünden kesmektedir. Veyahut böyle tip-ler dinin saydığımız vechelerle bir ölçüde ilgili olduğunu kabul ederler, ama onlara göre, bunlar, yapılsa da yapılmasa da olur kabilinden tavsiyelerdir. Güya din, inananları, bunları yahut insan yapısı yasaları benimsemekte serbest bırakmıştır, zira düşüncelerine göre, ikincisini benimsemelerinde bir beis yoktur. Dinin uzun bir süredir müslümanlar arasında yürürlükte olan bu yanlış kavranışı, İslami hayat tarzını hakim kılmak için gerekeni yapmaları yolunda kendilerini ihmalkar hale getirmiştir ve bu yüzden mesul tutulacaklardır. Dinin bu yanlış kavranışının sonucu olarak, müslümanlar, İslami olmayan hayat tarzıyla uzlaşır hale gelmişlerdir. Hatta bu yanlış kavrayış yüzünden, Hz. Yusuf'u güya örnek ittihaz ederek, bu sistemlerin destekçisi ve uşağı haline gelebilmişlerdir. Oysa bu ayet ifade biçimi olarak bu yanlış kavramı reddetmekte, ülke yasalarının, tıpkı, namaz, hac, oruç ve zekat gibi dinin bir parçası olduğunu bildirmektedir. Dolayısıyla Ali İmran suresinin 19 ve 85. ayetlerindeki "ed-Din"

54. Ebu'l-A'la el-Mevdüdi, *Tefhimu'l-Kur'an, Kur'an'ın anlamı ve tefsiri*, İstanbul, 1986, I, 23-24.

55. Bu konuda bkz. Mustansir Mir, *Some features of Mawdudi's Tefhim al-Our'an*, The American Journal of Islamic Social Sciences, V. 2, no: 2, December, 1985.

in kabulü gereği, yasalar da namaz ve diğer farzlar gibi bu kavramın kapasımına girer. Bu yüzden din bu bölümünün herhangi bir sistemden ihracı, Allah'ın gazabını celbedecektir." (56).

Mevdûdi, araştırmalarını daha çok, ictimai, iktisadi ve hukuki problemler üzerinde teksif ettiğinden, bilhassa insanın yaratılışı ile ilgili ayetlerin tefsirinde hataya düşmüştür. Tercüme ya da redaksiyon komisyonunun, bu hataları, yazacakları dipnotlarla izale etmeleri yerinde olacaktır.

Kısacası tefsir, türk diline kazandırılmış mevcut tefsirlerin en iyisidir.

SONUÇ

İçinde bulunduğumuz asır, gerek İslam aleminde, gerekse ülkemizde, Kur'an tefsiri bakımından son derece verimli bir asır olmuştur. Bilhassa Abdüh ve ekolüyle birlikte mezhep taassubuna karşı kesin tavr alınmış ve bundan böyle karşılaşılan problemlerin çözümünde doğrudan Kur'an'a inilmeye çalışılmıştır: Asıolan ve dola-

yısıyla uyulması gereken sadece Kur'an'dır. Mezheplerin bir bağlayıcılığı yoktur; çünkü onlar bir dönemin Kur'an anlayışından başka birşey değildirler. O halde yapılacak iş, Kur'an ve Sünnetin ışığında yeni problemlere yeni çözümler getirmektir. Böyle hareket edildiği takdirde ki, İslam alemi ilk asırlardaki gerçek şahsiyetine kavuşmuş olacaktır.

Bilhassa Seyyid Kutup ve Mevdûdi gibi büyük müfessirlerin eserlerinde, asrın insanını yeniden Kur'an'a yöneltme ve onu, onun koyduğu esaslara göre yaşatma endişe ve gayreti açıkça görülmektedir.

Ülkemizde yazılan tefsirlerde, başlangıçta geleneksel görüşler devam ettirilmek istenmişse de, özellikle son zamanlarda yazılan tefsirlerde, asrın problemlerine yeni çözümler getirme gayreti açıkça kendisini hissettirmektedir. Bu ümit verici bir gelişmedir. Yakın gelecekte daha da başarılı çalışmalarla karşılaşacağımızı umuyoruz. Bu yolda çalışmaların çabalarını minnetle anıyoruz. Şurası hiçbir zaman unutulmamalıdır ki, hizmetlerin en değerlisi ve en şerefli, Kur'an'a yapılan hizmettir.

56. Mevdûdi, a.g.e., II, 452-453.

DİKKAT

Posta Çeki Hesap Numaramız değişmiştir.
Yeni Posta Çeki Hesap numaramız: **316660** dir.
Her türlü ödemelerinizi **Tek-Dav İslâmi Araştırmalar 316660-ANKARA** nolu hesabımıza yapabilirsiniz.

I. Cildimiz için
lüks
CİLT KAPAĞINIZ'I
isteyebilirsiniz.
I. II. III. IV. sayılar için
P.K. 60 Samanpazarı/ANKARA
adresinden ödemeli isteyiniz.
I. cilt için cilt kapağı **3000 TL**dir.

Ayrıca **316660 Ankara** nolu posta çeki hesap numarasına **2500 TL**. ödeyerek de cilt kapağına sahip olabilirsiniz.